

Lapset ja nuoret rikosasian sovittelussa

Sovittelun uusintarikollisuutta vähentävän tavoitteen toteutuminen alle 21-vuotiaiden kohdalla Jokilaaksojen alueella.

Topi Mattila

1/2019

Tiivistelmä

Tekijä	Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike	
Topi Mattila	Poliisi (AMK)	
Julkaisun nimi	Julkisuusaste	
Lapset ja nuoret rikosasian sovittelussa:	Julkinen	
Sovittelun uusintarikollisuutta vähentävän tavoitteen toteutuminen alle 21-vuotiaiden kohdalla Jokilaaksojen alueella.		
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi	Opinnäytetyön muoto	
Ossi Kaario	Tutkimuksellinen opinnäytetyö	
Tiivistelmä		
<p>Opinnäytetyössä pureudutaan laaja-alaisesti rikosasioiden sovittelun ytimeen. Siinä lähdetään liikkeelle rikosasioiden sovittelun laaja-alaisella esittelyllä: mitä se on, mitä se pitää sisällään ja miten se etenee. Tämän jälkeen työssä pureudutaan sovittelun historiaan ja nykyhetkeen Suomessa, minkä jälkeen esitellään sovittelutoimistojen ja sovittelutoimistoissa toimivien henkilöiden tehtäviä. Tätä seuraa sovittelun restoratiivisuuden, taustalla vaikuttavan tärkeän taustateorian, esittely. Restoratiivisuuden jälkeen työssä otetaan katsaus vielä sovittelun ja rikosprosessin väliseen suhteeseen, jonka jälkeen siirrytään käsittelemään tarkemmin lasten ja nuorten roolia sovittelussa.</p> <p>Lasten ja nuorten kohdalla pureudutaan syvemmin siihen, mitä heidän kohdallaan tulee ottaa sovittelussa huomioon ja miten sovittelu, sen tarkoitus ja tavoitteet, eroavat lasten ja nuorten kohdalla aikuisista. Työssä esitellään myös lasten ja nuorten rikosoikeudellisia erityispiirteitä, heidän yleisimmin tekemiään rikostyyppisiä sekä lasten ja nuorten uusintarikollisuutta.</p> <p>Lopuksi opinnäytetyössä esitellään tilastojen ja tulosten valossa, miten sovittelun restoratiivisuuteen liittyvä, rikosten uusimista vähentävä tavoite, on toteutunut Jokilaaksojen sovittelutoimistoissa sovitelluissa rikosasioissa alle 21-vuotiaiden lasten ja nuorten kohdalla. Tarkasteluun otettiin Ylivieskan sovittelutoimistossa vuosina 2012-2014 käsiteltyjä ja soviteltuja rikosasioita. Niiden osalta tarkastelun kohteeksi tuli yhteensä 238 rikoksesta epäiltyä lasta tai nuorta.</p>		
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)
58	Helmikuu 2019	Amk2019ONT
Avainsanat		
Sovittelu, restoratiivinen, lapset ja nuoret,		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
2 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA -MENETELMÄT	3
2.1 Tutkimuskysymykset	3
2.2 Tutkimusmenetelmät.....	4
3 RIKOS- JA ERÄIDEN RIITA-ASIOIDEN SOVITTELU	6
3.1 Mitä rikos- ja riita-asioiden sovittelu on?	6
3.2 Minkälaiset rikokset soveltuvat soviteltaviksi?	9
3.3 Miten rikosasian sovittelu etenee?	10
3.4 Sovittelutoiminnan historia Suomessa	13
3.5 Sovittelun nykytila Suomessa	15
3.6 Sovittelutoimiston tehtäviä.....	16
3.7 Sovittelijat ja sovittelutoimiston ammattilaiset.....	17
3.8 Sovittelun restoratiivisuus.....	20
3.9 Sovittelun suhde rikosprosessiin.....	23
4 LAPSET JA NUORET	25
4.1 Lapset ja nuoret rikosasian sovittelussa	25
4.2 Lasten ja nuorten rikosoikeudellisesta asemasta.....	29
4.3 Lasten ja nuorten tekemät rikokset ja niiden uusiminen.....	30
5 TILASTOT JA TULOKSET	32
5.1 Vuosi 2012	33
5.2 Vuosi 2013	37
5.3 Vuosi 2014	42
5.4 Vuodet 2012-2014.....	47
6 POHDINTA	53
7 LÄHTEET	56

1 JOHDANTO

Tulen tässä opinnäytetyössä esittelemään lukijalle laaja-alaisesti rikosasioiden sovittelua sen syntyhistoriasta nykyhetkeen. Rikosasioiden sovittelun laaja-alaisen esittelyn jälkeen tarkastelen Ylivieskan sovittelutoimiston käsittelemiä, Jokilaaksojen alueella sovitteluun lähetettyjä rikosasioita, lasten ja alle 21-vuotiaiden nuorten osalta. Tulen tarkastelemaan, onko rikosasioiden sovittelulla ollut vaikutusta lasten ja nuorten rikosten uusimiseen. Työni pääpaino onkin lasten ja nuorten rikosasioiden sovittelussa.

Sovittelussa korjaavan eli restoratiivisen oikeuden arvot ja periaatteet ovat suuressa arvossa. Restoratiivisen oikeuden yhtenä tavoitteena on vähentää uusintarikollisuutta erityisesti lasten ja nuorten kohdalla. Tulenkin työssäni esittelemään tilastoja ja pohdintaa, miten rikosasioiden sovittelu on onnistunut vähentämään lasten ja nuorten rikosten uusimista Jokilaaksojen alueella vuosina 2012-2014.

Rikosasioiden sovittelu on kasvavien sovitteluun ohjattujen riita- ja rikosasioiden lukumäärien vuoksi oikein ajankohtainen aihe. Sovitteluun ohjattujen rikos- ja riita-asioiden määrä kasvoi lähes viidenneksen (16%) vuodesta 2016 vuoteen 2017 (Elonheimo & Kuoppala 2018, 1). Lisäksi saavutettu sovinto näyttelee merkittävää roolia rikosprosessissa ja voi sitä kautta vaikuttaa yhteiskuntatasolla muun muassa säästöjä luovana tekijänä.

Juhani Iivari (2007, 19.) on kuvaillut sovittelua rikosprosessille vaihtoehtoiseksi tai sitä täydentäväksi menettelyksi. Mielestäni sovittelu voi olla rikosprosessille vaihtoehtoinen ja sitä täydentävä menettely tavalla, että siinä saavutettu sovinto voi toimia perusteena muun muassa esitutkinnan rajoittamiselle ja syyttämättä jättämiselle unohtamatta sitä, että sovittelussa asianosaiset pääsevät käsittelemään asian keskenään. Rikosprosessia täydentävänä asiana sovittelu voidaan nähdä esimerkiksi siitä lähtökohdasta, että se tarjoaa rikosprosessin ohella rikoksen asianosaisille mahdollisuuden käsitellä asiaa ja päästä sovintoon heidän tuntemukset huomioon ottaen, päämääränään palauttaa osapuolet toimiviksi yhteiskunnan jäseniksi. Vaikka rikosasia etenisi varmuudella tuomioistuinkäsittelyyn asti, ei ole missään nimessä poissuljettua käsitellä sitä sovittelussa.

Sovittelussa yhtenä keskeisenä lähtökohdana on rikoksen uhrin henkisten, ihmissuhteisiin liittyvien ja aineellisten vahinkojen korjaaminen, joihin ei muodollisessa tuomioistuinkäsittelyssä keskitytä yhtä vahvasti. Tästäkin lähtökohdasta sovittelu täydentää hyvin rikosprosessia.

Päädyin tähän opinnäytetyön aiheeseen siksi, että halusin oppia tuntemaan rikosasian sovittelun laaja-alaisemmin. Halusin myös selvittää, mitä hyötyä sovittelusta on, etenkin lasten ja nuorten kohdalla. Sain opinnäytetyötä tehdessäni kokonaisvaltaisen kuvan rikosasioiden sovittelusta ja tulin vakuuttuneeksi sovittelun monista hyödyistä.

Ennen tämän opinnäytetyön kirjoittamista minulla oli suppea kuva siitä, mitä rikosasioiden sovittelu on ja mitä se pitää sisällään. Sovittelu ei ollut aiemmin ollut laajemmin esillä esimerkiksi Poliisiammattikorkeakoulun koulutusohjelmassa. Sovittelu yleisestikin saattaa olla hieman taka-alalla poliisityössä niin, ettei sitä tule edes mietittyä sen syvemmin: tiedustellaan asianosaisilta suostumusta sovitteluun, lähetetään sovittelualoite eteenpäin sovittelutoimistoon, odotellaan tietoa sovittelun tuloksellisuudesta ja tämän jälkeen mahdollisen sovinnon seurauksena juttu saatetaan rajoittaa.

Uskon, että opinnäytetyöhöni tutustumisesta on hyötyä niin poliiseille, kuin kaikille muillekin, jotka haluavat tietää sovittelusta pintaraapaisua enemmän, ammattinimikkeestä riippumatta.

2 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA -MENETELMÄT

2.1 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni varsinaisia tutkimuskysymyksiä ovat seuraavat:

1. Ovatko Ylivieskassa sovitteluun menneiden rikosasioiden epäillyn asemassa olleet alle 21-vuotiaat pitäytyneet uusimasta rikoksia sovittelun jälkeen?
2. Miten sovittelun restoratiivisuuteen liittyvä, rikosten uusimista vähentävä tavoite, on toteutunut näissä tapauksissa?

Vastaavasti tutkimuksen tausta- / apukysymyksiä ovat seuraavat:

1. Mitä rikosasioiden sovittelu on ja miten se on järjestetty Suomessa?
2. Mitkä ovat rikosasioiden sovittelun tavoitteet ja mikä on sen päämäärä?
3. Miten rikosasioiden sovittelu etenee?
4. Mikä on rikosasioiden sovittelun suhde rikosprosessiin?

2.2 Tutkimusmenetelmät

Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä (24.6.2010/633) määrittelee nuoren rikoksesta epäillyn henkilön 15-20-vuotiaaksi (1:2§). Käytän samaa määritelmää työssäni jättäen siis tarkastelun ulkopuolelle 21 vuotta täyttäneet henkilöt. Epäiltyjen asemassa olleiden lasten ja nuorten henkilötunnuksia, kotipaikkakuntia, tai nimiä ei ole luetteloitu työtä tehdessä mihinkään, eikä näitä henkilötietoja tulla muutenkaan käsittelemään työssä ollenkaan.

Pyysin ja sain Ylivieskan sovittelun aluetoimistolta tietoja heidän alueellaan sovitteluun menneistä, vuosien 2012-2014 rikosasioista, joissa rikoksesta epäiltynä on ollut alle 21-vuotias henkilö. Sain Ylivieskan sovittelutoimistolta tiedon rikosilmoitusnumerosta, epäillyn iästä, sovittelun tuloksellisuudesta ja sovittelussa laaditun sopimuksen noudattamisesta. Ylivieskan aluetoimisto sovittelee Jokilaaksojen alueella tapahtuneet rikosjutut seuraavien kaupunkien ja kuntien osalta: Alavieska, Haapajärvi, Haapavesi, Kalajoki, Kärämäki, Merijärvi, Nivala, Oulainen, Pyhäntä, Pyhäjoki, Pyhäjärvi, Raahe, Reisjärvi, Sievi, Siikajoki, Siikalatva ja Ylivieska (THL 2018).

Tilastokeskus määrittelee uusintarikollisuutta käsittelevässä tilastossaan rikoksenuusijaksi henkilön, joka on syyllistynyt uuteen rikokseen kolmen vuoden kuluessa edellisestä tuomiosta (Tilastokeskus 2017). Tulen työssäni tarkastelemaan, kuinka moni lapsista ja nuorista on ollut epäiltynä uudesta rikoksesta tai useammasta yhden, kahden ja kolmen vuoden kuluttua edellisestä rikosepäilystä. Laskenta-ajan nollapisteeksi olen määrittänyt työssäni sovitteluun menneen rikoksen tekohetken alkamisajan. Nollapisteestä eteenpäin tulen tarkastelemaan kunkin epäillyn kohdalla tilannetta vuoden, kahden ja kolmen vuoden kuluessa.

Selvitin Poliisiasiain tietojärjestelmistä (Patja) Ylivieskan sovittelutoimistolta saamieni rikosilmoitusnumeroiden perusteella, ovatko epäillyn asemassa olleet alaikäiset ja nuoret

olleet rikoksesta epäiltyinä sovitteluun menneen rikosasian jälkeen. Katsoin rikosilmoitusnumeron perusteella Poliisiasian tietojärjestelmästä, kuka tai ketkä rikosasiassa olivat epäiltyinä samalla katsoen rikoksesta epäillyn/epäiltyjen henkilötunnukset. Seuraavaksi tein Poliisiasian tietojärjestelmässä henkilötunnuksella ”Luonnollinen henkilö” -haun, jonka jälkeen varmistin vielä ”Arkistokysely” -haulla, onko rikoksesta epäilty syyllistynyt rikokseen, joka on jo vanhentunut, mutta joka sopisi ajallisesti työhöni. En arkistoinut henkilötunnusta tai epäiltyjen nimiä missään vaiheessa työtä tehdessäni.

Katsoin edellä kuvatulla tavalla henkilöiden tietoja ja laskin Excelliin, kuinka monta kertaa nämä henkilöt ovat olleet uudesta rikoksesta epäiltyinä vuoden sisällä, kahden vuoden sisällä ja kolmen vuoden sisällä. Esitän työssäni tulokset siis tilastoina kolmen vuoden ajalta. Kolmen vuoden tarkastelujakson alkamisajankohta määräytyy sovitteluun menneen rikoksen aikaisimmasta mahdollisesta tekoajankohdasta. Tästä alkamisajankohdasta tarkastelen lasten ja nuorten uusien rikosepäilyjen määrää vuoden, kahden ja kolmen vuoden sisällä. Tutkimukseni kolmen vuoden tarkastelujakso ei siis lähde liikkeelle sovittelun alkamisajankohdasta, vaan sovitteluun menneen rikoksen aikaisimmasta mahdollisesta tekoajankohdasta, joka on kirjattuna Poliisiasian tietojärjestelmään.

Tarkastelen työssäni epäiltyjen joukkoa kokonaisuutena ja jaoteltuina ikäryhmittäin. Tulen esittämään, kuinka moni lapsi tai nuori on ollut kerran tai useammin uudestaan rikoksesta epäiltyinä, oltuaan sovitteluun lähetetyssä rikosasiassa epäillyn asemassa. Lisäksi tulen esittämään kokoamieni tilastojen perusteella, miten sovittelun lopputulos on vaikuttanut lasten ja nuorten uusien rikosepäilyjen määrään kolmen vuoden sisällä sovitteluun menneen rikosasian aikaisimmasta mahdollisesta tekoajankohdasta lähtien.

Tulen siis tarkastelemaan epäiltyjen joukkoa kokonaisuutena (kaikki alle 21-vuotiaat) ja jaoteltuina ikäryhmittäin. Ryhmät tulen esittämään seuraavina ikäjakaumina: 10-12-vuotiaat, 13-14-vuotiaat, 15-16-vuotiaat, 17-18-vuotiaat ja 19-20-vuotiaat. Epäillyn iäksi määritellään ikä sovitteluun menneen rikoksen aikaisimpana tekoajankohdana. Ikä pyöristetään alaspäin lähimpään täyttyneeseen ikävuoteen. Tulen esittämään kokoamani tilastot jakaumina pylväs- ja ympyräkaavioissa.

Tutkimuksessani on kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen piirteitä. Kanasen mukaan määrällinen tutkimus tarkoittaa useimmiten kyselyä, jolla tutkimusaineisto kerätään. Hänen

mukaansa kvantitatiivinen tutkimus voidaan kuitenkin tehdä myös kerätyistä tilastoista, rekistereistä ja tietokannoista. (Kananen 2015, 73-74.) Määrällisessä tutkimuksessa aineistot perustuvatkin Kanasen mukaan muun muassa tilastoihin, joita siis itse olen tutkimuksessani käyttänyt (2015, 65).

Määrällinen tutkimus sopii tutkimuskysymysteni vastausten etsimiseen mainiosti. Kanasen mukaan määrällinen tutkimus pyrkii yleistämään (2015, 73). Työssäni pyrin löytämään yleistystä siihen, onko rikosasioiden sovittelulla lasten ja nuorten kohdalla rikosten uusimista ennalta ehkäisevä vaikutus. Kanasen mukaan määrällisen tutkimuksen tulokset esitetään usein taulukkomuodossa jakaumina tai erilaisina tilastollisina tunnuslukuina (2015, 75). Tulen esittämään kokoamani tilastot jakaumina pylväs- ja ympyräkaavioissa.

Tuotin tutkimuksen tilastoaineiston itse Ylivieskan sovittelun aluetoimiston avustuksella. Tein tilastot lähes kaikista Ylivieskan sovittelutoimistolta käsiini saamista sovitteluun lähetetyistä rikosasioista, joiden epäiltynä oli ollut alle 21-vuotias henkilö. Karsin kuitenkin hieman heiltä saamaani materiaalin määrää muun muassa rikoksen tekovuoden perusteella. Otin lopulta tarkasteluun vuodet 2012, 2013 ja 2014. Jotkut Ylivieskan sovittelutoimistossa soviteltavat rikostapaukset olivat esimerkiksi tapahtuneet vuonna 2011, minkä vuoksi jätin ne tarkastelun ulkopuolelle. Jätin lisäksi huomioimatta joitakin rikkomuksia, mutta tästä olen kertonut enemmän myöhemmin ilmenevän ”Tilastot ja tulokset” -otsikon alla.

Tutkimuksen taustakysymyksiin vastatessani olen käyttänyt laajasti lakitekstejä ja verkkosekä kirjallisuuslähteitä. Nämä löytyvät lajiteltuina lähdeluettelosta, lukuun ottamatta lakitekstejä, jotka käyvät ilmi suoraan kirjoittamastani tekstistä.

3 RIKOS- JA ERÄIDEN RIITA-ASIOIDEN SOVITTELU

3.1 Mitä rikos- ja riita-asioiden sovittelu on?

Lain rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (9.12.2005/1015) 1 luvun 1 §:n ja 3§:n mukaan rikosasioiden sovittelulla tarkoitetaan asiakkaalle maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäilty ja uhri kohtaavat toisensa luottamuksellisesti puolueettoman sovittelijan välityksellä. Sovittelijan avustuksella epäilty ja uhri voivat käsitellä rikoksen aiheuttamia henkisiä ja aineellisia vahinkoja sekä pyrkiä sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi.

Rikokseen perustumaton riita-asia voidaan ottaa sovittelavaksi vain, jos riita on asiassa esitetyt vaatimukset huomioon ottaen vähäinen ja jos sen käsittelemistä sovittelussa voidaan pitää tarkoituksenmukaisena. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1:1§, 1:3§)

Sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan sovittelaviksi ottaen huomioon rikoksen laatu, tekotapa, kokonaisuus sekä epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde. Sovittelu edellyttää, että se on uhrin edun mukaista ja että rikoksesta epäilty myöntää tapahtumankulun pääasialliset seikat. Rikosasian käsittely tai ratkaisu esitutkinta- tai muissa viranomaistahoissa eivät estä sen sovittelua. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1:3§.)

Juhani Iivari kirjoittaa teoksessaan ”Rikos ja riita-asioiden sovittelijan opas”, että suomalaista sovittelua voidaan luonnehtia rikosprosessille vaihtoehtoiseksi tai sitä täydentäväksi menettelyksi, joka voi korvata oikeudenkäynnin osin tai kokonaan ja johtaa seuraamusluonteiseen toimenpiteistä luopumiseen tai lieventää rangaistusta. Sovittelun piirissä halutaan korostaa sovittelun erillisyyttä viranomaistoiminnasta ja yhteyttä kansalaisyhteiskuntaan. Iivarin mukaan sovittelijat edustavat asuinalueensa väestöä koulutettuina vapaaehtoistyöntekijöinä olematta sovittelijoina työ- tai virkasuhteessa. (Iivari 2007, 19.)

Aune Flinckin kirjoittaa kirjassaan ”Rakennamme sovintoa”, että sovittelu on oikeusprosessista erillinen menettely. Siinä ei arvioida seuraako rikoksesta syyte tai miten siitä rangaistaan. Hänen mukaansa sovittelufilosofiaan liittyy ajatus siitä, että ihmisillä itsellään tulisi olla mahdollisuus osallistua heidän välilleen syntyneen riidan ratkaisuun tai rikokseen liittyvien tapahtumien selvittämiseen. (Flinck 2013, 22.)

Iivarin mukaan keskeistä sovittelussa on maallikkoajatteluun perustuva, osapuolten ehdoilla tapahtuva ongelmanratkaisu, jossa otetaan huomioon myös oikeuslaitoksen odotukset. Hänen mukaansa sovittelussa huomion keskipisteenä ovat osapuolten väliset inhimilliset suhteet, niissä tapahtuneet oikeudenloukkaukset ja niiden korjaukset. Iivarin mukaan sovittelun päämääränä on vaikuttaa yhteisössä rikollisuutta hillitsevästi ja vähentävästi samalla lisäten yleistä sovinnollisuutta. Tavoitteena on myös hänen mukaansa kehittää erityisesti nuorten rikoksenteekijöiden vastuuntuntoa, helpottaa rikoksen uhriksi joutuneiden

asemaa sekä tarjota oikeuskäsittelylle vaihtoehtoinen tapa ratkaista kansalaisten rikos- ja riita-asioita. (Iivari 2007, 19.)

Juhani Iivarin mukaan muiden viranomaisten työn säästämisen lisäksi sovittelun hyötyvaikutuksina nähdään uusintarikollisuuden vähenemisen ja yleisen turvallisuuden vahvistumisen, asianomistajan saaman hyvityksen aineellisten korvausten lisäksi, asiallisen tiedon lisääntymisen, pelon vähenemisen, mahdollisuuden henkiseen kasvuun ja vastuunottoon sekä asianosaisten tunne-elämän positiiviset muutokset. (Iivari 2007, 19 ja 20.)

Iivari kirjoittaa, että Suomessa rikossovittelun kehittäjät ovat asettaneet sovittelun tavoitteeksi paitsi rikosten käsittelyprosessin yksinkertaistamisen ja tehostamisen, myös pyrkimyksen lisätä osapuolten mahdollisuuksia vaikuttaa oman asiansa käsittelyyn sekä kannustaa rikoksentekijää yhteiskuntaan sopeutumisessa. Iivarin mukaan sovittelu on vähemmän tekijää leimaava kuin rikosprosessi, jonka vuoksi sovittelulla voidaan usein rikosprosessia tehokkaammin vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen ja samalla parantaa rikoksen uhrin asemaa. Hänen mukaansa lähtökohtana on usein myös ajatus siitä, että sovittelulla voidaan saavuttaa kestävämpi ratkaisu kuin oikeuden päätöksellä, joka toisinaan synnyttää vain uusia rikosprosesseja. (Iivari 2007, 23.)

Hallituksen esityksessä (HE 329/2014 vp) sovittelun hyötyä arvioidaan korostuneesti yhteiskunnan mahdollisten taloudellisten säästöjen näkökulmasta. Esityksessä todetaan esimerkiksi, että ”yhteiskunnalle syntyy huomattavia säästöjä, jos sovittelu saa aikaan sen, että esitutkinta voidaan jättää toimittamatta tai lopettaa taikka syyte jättää nostamatta”. Esityksessä ilmaistaan myös, että ”mitä varhaisemmassa vaiheessa sovittelu keskeyttää rikosprosessin, sitä enemmän säästöjä syntyy”. Lisäksi esityksen mukaan ”rikos- ja riita-asioiden aiempaa laajempi ohjautuminen sovittelavaksi säästäisi yhteiskunnan varoja verrattuna käsittelyyn esitutkinta- tai syyttäjäviranomaisessa taikka tuomioistuimessa”. (HE 329/2014 vp, 8)

Yhden rikos- tai riita-asian käsittely sovittelussa maksoi yhteiskunnalle keskimäärin 450 euroa vuonna 2017. (Elonheimo & Kuoppala 2018, 1). Vertailun vuoksi keskimääräisen rikosjutun kustannukset ovat tuomioistuimelle noin tuhat euroa (Demokraatti 3.3.2018). Anne Aaltonen tutki jo vuonna 1998 rikossovittelun kustannusvaikutuksia oikeuskäsittelyyn verrattuna ja totesi tutkimuksensa päätelmissä, että sovittelu on yhteiskuntataloudellisesti

kannattavaa toimintaa. Aaltosen mukaan sovittelu tehostaa resurssien käyttöä ja siten se lisää myös yhteiskunnan hyvinvointia. Hänen mukaansa on kuitenkin huomattava, etteivät sovintojen monet hyödyt ja haitat ole välittömiä taloudellisia kysymyksiä. (Aaltonen 1998, 51.)

3.2 Minkälaiset rikokset soveltuvat soviteltaviksi?

Lain rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden (9.12.2005/1015) 1 luvun 3§:n mukaan sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi ottaen huomioon rikoksen laatu, tekotapa, kokonaisuus sekä epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde. Sovittelu edellyttää, että se on uhrin edun mukaista ja että rikoksesta epäilty myöntää tapahtumankulun pääasialliset seikat. Rikosasian käsittely tai ratkaisu esitutkinta- tai muissa viranomaistahoissa eivät estä sen sovittelua.

Laki rikos- ja riita-asioiden sovittelusta (9.12.2005/1015) ei siis määrittele tarkasti, mitä sovittelussa voidaan sovitella ja mitä ei. Kyseisessä laissa on kuitenkin rajattu, ettei alaikäiseen kohdistunutta rikosta saa ottaa soviteltavaksi, jos uhrilla on rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi erityinen suojelun tarve. Myöskään rikoksella aiheutetun vahingon korvaamista ei voi käsitellä erikseen, mikäli rikosta ei sovitella. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1:3§)

Lakivaliokunnan mietinnössä (13/2005 vp, 6) käsitellään rikoksia, jotka eivät sovellu sovitteluun. Sen mukaan esimerkiksi lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset tulee jättää sovittelun ulkopuolelle. Juhani Iivarin mukaan myöskään hyvin nuoriin lapsiin kohdistuneita pahoinpitelyrikoksia ei ole syytä sovitella (Iivari 2007, 16).

Juhani Iivarin mukaan täysi-ikäisten kohdalla seksuaalirikosten sovittelu ei sen sijaan ole ehdottoman kielletty, mutta hänen mukaansa kyseisissä tapauksissa tulee kiinnittää erityistä huomiota epäillyn ja asianomistajan keskinäiseen suhteeseen, ja sovittelut tulee järjestää hyvin huolellisesti. (Iivari 2007, 32.)

Jo edellä mainittujen lisäksi, Lakivaliokunnan mukaan perhe- tai lähisuhdeväkivaltatilanteiden sovitteluun tulisi suhtautua pidättyvästi. Lakivaliokunta kuitenkin korostaa esityksessään, että sovittelu voi tarjota varteenotettavan keinon perhesuhteen tai muun lähisuhteen korjaamiseksi etenkin niissä tilanteissa, joissa

rikoksentehtyjä tunnustaa menettelleensä väärin ja aidosti katu tekoaan. Lakivaliokunnan mielestä lähisuhdeväkivaltaa sisältäviä tapauksia ei tule sovitella, kun väkivalta on suhteessa toistuvaa tai kun osapuolet ovat jo aiemmin osallistuneet sovitteluun lähisuhdeväkivallan vuoksi. Valiokunnan mukaan lähisuhdeväkivaltatapaukset eivät myöskään sovellu soviteltaviksi, jos tekijän suhtautuminen rikokseen tai tekijän ja uhrin suhde muutoin osoittaa tekijän pitävän väkivallankäyttöä hyväksyttävänä keinona. (LaVM 13/2005 vp, 5.)

Elonheimon ja Kuoppalan vuonna 2018 laatimasta tilastoraportista on havaittavissa, että lähisuhdeväkivaltaa sovitellaan sen arkaluontoisuudesta riippumatta paljon. Vuonna 2017 lähisuhteessa tapahtuneita rikoksia oli noin kolmannes (34 %) kaikista sovitteluun ohjatuista väkivaltarikoksista (Elonheimo & Kuoppala 2018, 1).

Syyttäjälaitos kiteyttää verkkosivuillaan sovitteluun soveltuvat rikokset toteamalla, että ”tyypillisesti sovitteluun soveltuvia rikoksia ovat pahoinpitelyt, varkaudet ja vahingonteot, mutta sovittelussa voidaan käsitellä muitakin rikoksia, jos niiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi. Mitä törkeämmästä rikoksesta on kysymys, sitä huonommin se lähtökohtaisesti soveltuu sovitteluun.” (Syyttäjälaitos 2017.)

Viime kädessä sovittelutoiminnan vastuuhenkilöllä on päätävältä asian ottamisesta soviteltavaksi (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 3:15§).

3.3 Miten rikosasian sovittelu etenee?

Rikosasian sovittelu lähtee liikkeelle sovittelualoitteesta, jonka voi tehdä rikoksesta epäilty, rikoksen uhri, poliisi- tai syyttäjäviranomainen taikka muu viranomainen. Rikoksen asianosaisen ollessa alaikäinen, myös hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajallaan on oikeus tehdä aloite. Jos väkivaltaa sisältänyt rikos on kohdistunut epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muuhun heihin rinnastettavaan läheiseen, on vain poliisi- tai syyttäjäviranomaisella oikeus tehdä aloite. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 3:13§.) Vuonna 2017 poliisi lähetti valtaosan (84%) sovittelualoitteista rikosasioihin liittyen, syyttäjät lähettivät noin joka kymmenennen aloitteista (13%) ja loput kolme prosenttia aloitteiden lähittäjistä koostuivat asianosaisista ja sosiaaliviranomaisista. (Elonheimo & Kuoppala 2018, 4-5).

Sovittelua koskeva aloite otetaan käsiteltäväksi sovittelutoimistossa, jonka alueella joku osapuolista asuu ja jossa sovittelu voi heidän olosuhteensa huomioon ottaen tapahtua joustavasti. Aloite voidaan ottaa käsiteltäväksi myös toimistossa, jonka toimialueella rikos on tapahtunut. Osapuoli voi tehdä sovittelualoitteen oman asuinpaikkansa sovittelutoimistolle, joka tarvittaessa siirtää aloitteen asian käsittelemiseen soveltuvalla sovittelutoimistolle. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 3:14§.)

Sovitteluprosessin aloitus vaatii rikoksen osapuolten suostumukset. Lain rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta mukaan, sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun ymmärtäen sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. Alaikäisen on annettava suostumuksensa sovitteluun henkilökohtaisesti. Tämä lisäksi alaikäisen huoltajien tai muiden laillisten edustajien tulee suostua sovitteluun. Vajaavaltaiseksi julistettu täysi-ikäinen henkilö voi osallistua sovitteluun suostumuksellaan, jos hän ymmärtää asian merkityksen. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1:2§.)

Sovittelun osapuolella on oikeus peruuttaa suostumuksensa sovitteluun, missä vaiheessa sovitteluprosessia tahansa. Suostumuksen peruutus johtaa sovittelun välittömään keskeyttämiseen samoin kuin se, jos on syytä epäillä, ettei suostumus ole vapaaehtoinen. Lisäksi sovittelu on keskeytettävä, jos voidaan perustellusti epäillä, ettei osapuoli kykene ymmärtämään sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkitystä. Keskeytykseen johtaa myös perusteltu epäily siitä, että sovittelu on selvästi vastoin alaikäisen osapuolen etua. Sovittelutoimisto voi myös keskeyttää sovittelun, mikäli muista kuin edellä mainituista syistä sovittelun onnistumiselle ei ole edellytyksiä (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1:2§ ja 3:19§).

Sovittelu toimitetaan yleisön läsnä olematta ja osapuolten tulee osallistua siihen henkilökohtaisesti. Sovittelutapaamisissa osapuoli saa käyttää avustajaa tai tukihenkilöitä, jollei se vaaranna sovittelun häiriötöntä kulkua. Jos avustajan, tukihenkilön taikka alaikäisen osapuolen huoltajan tai muun laillisen edustajan osallistumisesta sovitteluun ei päästä yhteisymmärrykseen sovittelijan, sovittelun osapuolten ja alaikäisen osapuolen laillisen edustajan kesken, asiasta päättää sovittelutoimistossa sovittelutoiminnan vastuhenkilö. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 3:18§.) Aune Flinckin mukaan lain edellyttämä sovitteluun henkilökohtaisesti osallistuminen voi toteutua joissakin tilanteissa myös puhelimitse tai videoneuvottelutekniikkaa käyttäen (Flinck 2013, 39).

Flinckin mukaan sovittelutapaamisissa ovat läsnä rikoksen tai riidan osapuolet ja yleensä kaksi vapaaehtoista koulutettua ja puolueetonta sovittelijaa. Läsnä voivat olla myös tukihenkilö ja avustaja. Pääsääntöisesti alaikäisen huoltajan tai muun laillisen edustajan on oltava mukana sovittelussa. (Aune Flinck 2013, 13.) Rikoksen tai riidan osapuolten suostumuksella myös lähiyhteisöä voidaan ottaa mukaan sovitteluun (Flinck & Elonheimo 2010, 122).

Sovittelu on järjestettävä siten, että alaikäisellä on mahdollisuus saada tukea huoltajaltaan tai muulta lailliselta edustajaltaan. Näiden läsnäolo voidaan kieltää vain, jos se on selvästi alaikäisen osapuolen edun vastaista. Alle 15-vuotiaan osapuolen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa ei kuitenkaan saa kieltää osallistumasta sovittelutapaamiseen. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 3:18§.)

Leena Sopasen mukaan sovittelutapaamisia järjestetään yksi tai useampi, ja tarvittaessa järjestetään myös osapuolten erillistapaamisia ennen varsinaista sovittelua. Hänen mukaansa erillistapaamiset järjestetään aina lähisuhdeväkivaltatapausten sovitteluissa ja useimmiten silloin, kun sovittelun osapuolena on lapsi tai nuori. (Sopanen 2012, 29.)

Juhani Iivarin mukaan itse sovittelutapaaminen on kaikille osallistujille lyhyt kohtaamistilanne, jossa luodaan edellytykset ja mahdollisuus osapuolten keskinäiselle sovinnolle. Hänen mukaansa yhtenä tavoitteena on saada sovittelussa osapuolet ymmärtämään toisiaan ja tapahtunutta edes hieman paremmin. (Iivari 2007, 21.)

Mikäli sovittelutapaaminen johtaa sovintoon, laaditaan siitä sovittelusopimus. Leena Sopasen mukaan sovittelusopimuksen sisältöosaan kirjataan sovittelun lopputulos, sopimus, joka osapuolten välillä on saavutettu ja yhteisesti sovittu. Sopimuksessa otetaan kantaa myös muihin korvausvaatimuksiin ja rangaistusvaatimukseen. Sen sijaan sopimukseen pääsemiseksi tehtyjä tarjouksia ja vastatarjouksia ei kirjata. Sopasen mukaan osapuolten halutessa voi kumpi tahansa kirjallisesti hakea käräjäoikeudelta sopimuksen vahvistamista vahingonkorvauksen osalta. Osapuolten allekirjoittama ja sovittelijoiden varmentama sopimus lähetään tiedoksi poliisille, syyttäjälle tai muulle sovittelualoitteen tehneelle viranomaiselle. Sovittelutoimiston tehtävänä on seurata sopimuksen täyttymistä. (Sopanen 2012, 30.) Vuonna 2017 sopimus syntyi 79 prosentissa käynnistyneistä rikosasioiden sovitteluprosesseista (Elonheimo & Kuoppala 2018, 1).

Flinckin ja Elonheimon mukaan sopimukseen pääsy ei saa olla itsetarkoitus, vaan olennaista sovittelussa on itse prosessi, dialogi, avun tarjoaminen ja mahdollisuus muutokseen (2018, 122). Juhani Iivarin mukaan sovitteluprosessissa on ikään kuin kaksi osaa: sopimukseen kirjattava osa ja vuorovaikutukseen pohjautuva tunneosa, jota ei juurikaan kirjata sopimukseen, mutta joka loppujen lopuksi usein ratkaisee sen, miten osapuolet arvioivat sovittelua jälkeenpäin (Iivari 2007, 35). Sopasen mukaan sovittelutapaaminen voi olla onnistunut ja osapuolia eheyttävä kokemus, vaikka kirjalliseen sopimukseen ei päädyttäisikään (Sopanen 2012, 30).

Sovittelun suhteen on huomattava, että sovittelun osapuoli ei saa lain mukaan asian myöhemmässä käsittelyssä ilman vastapuolen suostumusta vedota siihen, mitä tämä on sovintoon pääsemiseksi esittänyt sovittelussa (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 4:21§). Aune Flinckin mukaan esimerkiksi sovintoon pääsemiseksi tehtyihin tarjouksiin, vastatarjouksiin tai tunnustuksiin ei saa vedota asian myöhemmässä käsittelyssä. Flinckin mukaan sovittelussa syntyneeseen sovintoon ja siitä laadittuun asiakirjaan voidaan kuitenkin vedota. (Flinck 2013, 40.)

3.4 Sovittelutoiminnan historia Suomessa

Flinckin mukaan sovittelun idea on rantautunut Suomeen kirkon kriminaaliryöstön kautta. Ensimmäisenä sovittelutoiminta alkoi Vantaalla Suomen Akatemian tutkimusprojektina vuonna 1983. Myöhemmin sovittelua on alettu soveltaa koululaisten ja naapurien riitoihin, työyhteisö- ja rakennusriitoihin sekä perheasioiden ratkaisuun. (Flinck 2013, 15.)

Jaakko Ojanne kertoo vuonna 2017 kirjoittamassaan teoksessa ”Katsaus suomalaisen rikos- ja riita-asioiden sovittelun historiaan”, että vuonna 1983 Vantaalla ryhdyttiin suunnittelemaan nuorille rikoksentekeijöille suunnattua ”Sovitetaan”-projektia ja saman vuoden syksyllä pidettiin ensimmäinen peruskurssi vapaaehtoisille sovittelijoille. Ojanteen mukaan varsinainen sovittelutyö alkoi kuitenkin alkuvuonna 1984. Tämä nuorille rikoksentekeijöille suunnattu tutkimusprojekti jatkui Suomen Akatemian rahoittamana vuoteen 1985. Ojanteen mukaan Vantaan kaupunginvaltuusto hyväksyi projektin osaksi kaupungin sosiaalilautakunnan tehtävää vuoden 1985 kokouksessaan. (Ojanne 2017, 6-7.)

Pian tämän jälkeen maan suurimmissa kaupungeissa käynnistyivät Vantaan mallin mukaiset kokeilut, ja vähitellen sovittelusta tuli muuallakin kaupunkien ylläpitämiä työmuotoja. Ojanteen mukaan myös eräät järjestöt, joista merkittävin oli Suomen Settlementi ry aluejärjestöineen, käynnistivät omia kokeilujaan ja ryhtyivät tarjoamaan sovittelutoimintaa. Hänen mukaansa tämä vaihe jatkui vuodesta 1986 vuoteen 2006. Tässä kehityksen vaiheessa järjestäjät vastasivat pääsääntöisesti toiminnan rahoituksesta, sovittelijoiden koulutuksesta ja toiminnan kehittamisestä. (Ojanne 2017, 6-7.)

Ojanteen mukaan Suomen ajautuessa 1990-luvulla lamaan, sovittelutoiminta kohtasi ensimmäisen kriisinsä. Määrärahoja ryhdyttiin vähentämään joka taholla, ja sovittelutoimintakin joutui monin paikoin leikkausten kohteeksi. Tämän seurauksena joissakin kunnissa ja pikkukaupungeissa sovittelutoiminta lakkautettiin. Ojanteen mukaan tapauksessa kävi toteen se, että olipa jokin toiminta kuinka hyödyllistä tai tuottoisaa tahansa, se on vaaran alla, ellei sen järjestämistä ole lailla turvattu ja säädetty. (Jaakko Ojanne 2017, 8 ja 12.)

Ojanteen mukaan sosiaalhallitus palkkasi Tampereen sovittelutoiminnasta vastanneen Kalevi Juntusen konsultoimaan sivutoimisesti sovittelutoiminnan kehittämistä vuosina 1990-1994. Vuonna 2000 Valtioneuvosto nimitti Juhani Iivarin selvitysmieheksi hankkimaan mahdollisimman kattavan tilannekuvauksen sovittelun tilanteesta koko maassa. Pääasiallinen ilmi tullut epäkohta oli se, ettei kaikkialla Suomessa ollut sovittelua lainkaan saatavilla. Toinen epäkohta oli, että sovittelua järjestäneillä paikkakunnilla toiminnan sisällössä ja laadussa saattoi olla merkittäviäkin eroja. (Ojanne 2017, 8.)

Silloinen valtakunnansyyttäjä Matti Kuusimäki kritisoi Haaste -lehden haastattelussa vuonna 2002, että sovittelumahdollisuuksien epäyhtenäisyys on todellisuudessa johtanut ”kuntakohtaiseen” rangaistusjärjestelmään. Hänen mukaansa sovittelun yhdenvertaisuusongelma korjautuu osittain, jos sovittelun valtakunnallistamisesta tulee tosi. (Kostiainen 2002.)

Ojanteen mukaan merkittävin paine sovittelulain saamiselle tulikin yhdenvertaisuusvaatimuksesta. Hänen mukaansa selvitystyö, julkinen keskustelu ja oikeusoppineiden huoli johtivat lopulta lain voimaan astumiseen. (Jaakko Ojanne 2017, 12 ja 13.)

3.5 Sovittelun nykytila Suomessa

Rikosasioiden sovittelu pohjautuu 9.12.2005 säädettyyn lakiin ”Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (9.12.2005/1015)”. Laki tuli voimaan 1. tammikuuta vuonna 2006 (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 4:26). Kyseisen lain mukaan sovittelutoiminnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle, jonka yhteydessä toimii valtioneuvoston kolmeksi vuodeksi kerrallaan asettama rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta. Neuvottelukunnan tehtävänä on muun muassa seurata ja arvioida sovittelun kehitystä, tehdä kehittämisehdotuksia ja sisällöllisiä linjauksia, seurata sovittelun kansainvälistä kehitystä ja osallistua sovittelua koskevaan kansainväliseen yhteistyöhön. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 2:5§-2:6§, Valtioneuvoston asetus rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 267/2006.)

Hallituksen esityksen (HE 329/2014 vp) mukaan sovittelupalveluiden järjestämisvelvollisuus kuului ennen nykyistä voimassa olevaa lakia aluehallintovirastoille. Esityksen mukaan aluehallintovirastojen ohjaus- ja valvontakäytännöt olivat vaihdelleet, mikä oli näkynyt hajanaisuutena sovittelutoiminnan toteutuksessa ja asettanut sovittelun asiakkaat keskenään epätasa-arvoiseen asemaan. Epäkohtien korjaamiseksi esityksessä ehdotettiin järjestämisvelvollisuuden keskittämistä yhteen viranomaiseen. Nykyisin, esityksen mukaisesti, sovittelupalveluiden järjestämisvelvollisuus on keskitetty Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle. (HE 329/2014, 3.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on velvollinen järjestämään sovittelutoiminnan siten, että palvelua on saatavilla asianmukaisesti toteutettuna koko maassa. Sosiaali- ja terveysministeriön lupa- ja valvontavirasto valvoo sovittelupalvelujen järjestämistä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos tekee kunnan, muun julkisen tai yksityisen palveluntuottajan kanssa sopimuksen, jossa tulee sopia muun muassa toimialueesta, henkilöstöstä ja sen määrästä, sovitteluun osallistuvien henkilöiden koulutuksesta sekä valtion varoista maksettavan korvauksen määrästä. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 2:7§-2:9§.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäviin kuuluu myös muun muassa sovittelutoiminnan seuraaminen ja arviointi sekä sovittelutilastojen kokoaminen ja julkaisu. Lisäksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos kehittää yhdessä palveluntuottajien kanssa sovittelutoimintaa. (THL 2017.) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos huolehtii myös

sovittelutoimintaan osallistuville henkilöille tarkoitetun täydennyskoulutuksen järjestämisestä valtakunnallisesti ja alueellisesti. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 2:11§)

Sovittelutoiminnan kustannukset korvataan valtion varoista Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle. Valtion varoista korvataan kustannukset, jotka arvioidaan keskimäärin aiheutuvan sovittelutoimistojen ylläpidosta, palvelujen tuottamisesta ja sovittelutoimintaan osallistuvien henkilöiden koulutuksesta tehtäviin. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos maksaa palveluntuottajalle enintään sovittelutoiminnan todellisten kustannusten suuruisen korvauksen. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 2:12§.)

Valtionvarainministeriön vuoden 2019 talousarvioesityksessä esitetään rikosasioiden sovittelun aiheuttamiin kustannuksiin myönnettäväksi 6,85 miljoonaa euroa. Talousarvioesityksen selvitykseen on kirjattu, että toiminnan tavoitteena on erityisesti nuorten rikosketjun varhainen katkaiseminen. (Valtiovarainministeriö 2018, 64.)

Suomessa rikos- ja riita-asioiden sovitteluun ohjattiin 14 471 rikosta vuonna 2017. Sovitteluun ohjattujen rikos- ja riita-asioiden määrä kasvoi lähes 16 prosenttia vuodesta 2016. Kaikista sovitteluun ohjatuista rikos- ja riita-asioista vajaa puolet (48%) oli väkivaltarikoksia. Näistä merkittävien, noin kolmanneksen (34%), osuus oli lähisuhteessa tapahtuneita väkivaltarikoksia. Itse sovitteluprosessi käynnistyi noin 61 prosentissa sovittelutoimistoihin ohjatuista rikosasioista vuonna 2017. Keskeytyneiden sovitteluprosessien osuus oli rikosasioiden osalta 13 prosenttia. (Elonheimo & Kuoppala 2018, 1 ja 4.)

Suomessa sovittelupalveluita tuottavat siis kunnat, järjestöt tai yhdistykset. Suomessa on tällä hetkellä 29 sovittelutoimistoa tai toimipistettä. Palveluita on saatavilla kaikille tarkoitettuina koko maassa. (THL 2018.)

3.6 Sovittelutoimiston tehtäviä

Lain rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta mukaan sovittelutoimistolla tarkoitetaan toimintayksikköä, jonka tehtävänä on tuottaa sovittelupalvelut tietyllä alueella. Sovittelutoimiston tulee varmistaa, että sovittelun edellytykset ovat olemassa sekä arvioida, soveltuuko asia soviteltavaksi ennen sovittelusta päättämistä. Riita-asian kohdalla

sovittelutoimiston tulee lisäksi arvioida, onko käsittely sovittelussa tarkoituksenmukaista. Sovittelutoimistossa vastuuhenkilö päättää asian ottamisesta soviteltavaksi. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1:4§ ja 3:15§.)

Sovittelutoimiston tulee asian soviteltavaksi otettuaan nimetä asiaa sovittelemaan sellainen sovittelija, joka soveltuu tehtävään ominaisuuksiensa perusteella eikä ole esteellinen Hallintolaissa tarkoitettulla tavalla. Sovittelutoimiston tulee lisäksi hankkia sovittelua varten tarvittavat asiakirjat osapuolten suostumuksella. Sovittelutoimistolla on oikeus saada sovittelua varten tarvittavat asiakirjat poliisilta, syyttäjältä ja tuomioistuimelta maksutta. Sovittelutoimiston tulee lisäksi huolehtia mahdollisesta tulkin tai kääntäjän hankkimisesta. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 3:16§ ja 4:25§.) Flinckin mukaan usein monikulttuurisissa sovitteluissa tarvitaan tulkkia. Hänen mukaansa sovittelutoimiston ammattihenkilöstö arvioi tulkin tarpeen, huolehtii tulkin hankinnasta ja maksaa tulkkauksesta aiheutuneet kustannukset. (Flinck 2013, 48 ja 136.)

Lain rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta mukaan sovittelutoimistolla on ilmoittamisvelvollisuus sovittelualoitteen tehneelle viranomaiselle tai muulle viranomaiselle päätöksestään, jolla se on kieltäytynyt ottamasta asiaa soviteltavakseen tai keskeyttänyt sovittelun. Sovittelutoimiston tulee myös toimittaa salassapitoa koskevien säännösten estämättä tieto sovittelun kulusta ja lopputuloksesta sovittelualoitteen tehneelle viranomaiselle tai muulle viranomaiselle, jossa sovittelua koskevan asian tiedetään olevan vireillä. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 3:16 § ja 4:24§.)

3.7 Sovittelijat ja sovittelutoimiston ammattilaiset

Lain rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta mukaan sovittelija hoitaa yksittäisiä sovittelutehtäviä sovittelutoimiston ohjauksen ja valvonnan alaisena. Sovittelijana voi toimia henkilö, joka on suorittanut sovittelutoimintaan perehdyttävän koulutusjakson ja jolla on muutoin sellainen koulutus, taito ja kokemus, jota tehtävän asianmukainen hoitaminen edellyttää, ja joka on muutoin tehtävään soveltuva. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1:4§ ja 2:10§.)

Sovittelijan tulee järjestää sovittelutapaamiset, sovittaa puolueettomasti kaikkia kunnioittaen, auttaa osapuolia löytämään kaikkia tyydyttävä ratkaisu vahinkojen korvaamiseksi, antaa osapuolille tietoa saatavilla olevasta oikeusavusta ja muista

palveluista, laatia osapuolten välisestä sovittelussa syntyneestä sopimuksesta asiakirja ja toimittaa selostus sovittelutoimistolle sovittelun päätyttyä. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 3:17§.)

Aune Flinck kertoo ”Rakennamme sovintoa” -oppaassa, että sovittelijana toimivat vapaaehtoiset sovittelijat. Hänen mukaansa vapaaehtoissovittelijat ovat oman yhteisönsä edustajia ja tavallisia kansalaisia. Heidän ammatillisista taustaansa ei korosteta eivätkä he käytä sovittelussa asiantuntijavaltaa. Flinckin mukaan sovittelijat auttavat osapuolia keskustelemaan tapahtuneesta, kokemuksista ja tapahtumaan liittyvistä tunteista sekä rikoksen tai riidan vaikutuksista suhtautuen sovittelussa osapuolten tarpeisiin, etuihin, tavoitteisiin ja ratkaisuehdotuksiin tasapuolisesti. Sovittelijan tehtävänä on auttaa osapuolia saavuttamaan heitä itseään tyydyttävä ja heidän yhteisenä päätöksensä syntyvä ratkaisu samalla pitäen ulkopuolisina sovinnon mahdollistajina huolta kaikkien osapuolten oikeusturvasta. Toiminnallaan sovittelijat mahdollistavat Flinckin mukaan restoratiivisen oikeuden arvojen mukaisen ja dialogiin perustuvan sovitteluneuvottelun toteutumisen. (Flinck 2013, 13, 19 ja 27.)

Sovittelutoiminnan vastuuhenkilöltä ja sovittelun ohjaajalta vaaditaan tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto, mutta erityisestä syystä tehtävään voidaan ottaa muukin henkilö, jolla on hyvä perehtyneisyys sovittelutoimintaan, sen suunnitteluun ja ohjaamiseen. Vastuuhenkilö vastaa sovittelutoiminnan suunnittelusta, kehittämisestä ja asianmukaisesta toteuttamisesta sovittelutoimiston toimialueella sekä toimii tarvittaessa myös sovittelijana. Vastuuhenkilö lisäksi päättää vapaaehtoissovittelijaksi ottamisesta. Sovittelun ohjaaja taas valvoo ja ohjaa sovittelijoiden toimintaa sekä toimii tarvittaessa sovittelijana. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1:4§ ja 2:10§.) Flinckin mukaan sovittelutoimiston vastuuhenkilö ja ohjaaja voivat toimia myös sovittelijoina, mutta he ennen kaikkea ohjaavat ja valvovat vapaaehtoisia sovittelijoita. Sovittelun ammattilaisten tehtäviin kuuluva sovittelijoiden valvonta toteutuu muun muassa seuraamalla sovittelujen etenemistä, sovittelussa syntyneitä sopimuksia, sovitteluselvityksiä, asiakaspalautetta ja vertaissovittelijan antamaa palautetta. (Flinck 2013, 13 ja 31.)

Aune Flinckin mukaan sovittelutoiminnan vastuuhenkilön ja sovittelun ohjaajien tehtävät ovat hyvin monipuolisia. He käytännössä neuvovat ja ohjaavat sovittelijoita, sovittelun osapuolia ja muita sovitteluun osallistuvia sovitteluprosessin eri vaiheissa. Ohjaajien tehtäviin kuuluu myös yhteistyöverkoston toimijoiden ohjaaminen ja neuvonta sovitteluun

liittyvissä asioissa. Flinckin mukaan ohjauksen tavoitteena on turvata korkealaatuiset sovittelupalvelut ja sovitteluun osallistuvien tyytyväisyys. Sovittelutoimiston ammattihenkilöstö tekee työtä sovitteluun osallistuvien, eri viranomaisten, tuki- ja jatkopalveluita tuottavien tahojen ja vapaaehtoissovittelijoiden kanssa koko sovittelumenettelyn ajan. (Flinck 2013, 30 ja 31.)

Flinckin mukaan vapaaehtoissovittelijat saavat ohjausta ja tukea sovittelun ammattilaisilta henkilökohtaisesti, työpareina tai pienryhmissä. Flinckin mukaan sovittelijat voidaan kutsua myös kuukausittaisiin kokouksiin tai vuosittaisiin kehityskeskusteluihin. Hänen mukaansa tärkeä osa sovittelijoiden tukea ja ohjausta ovat palautekeskustelut sovittelujen jälkeen. (Flinck 2013, 31.)

Vaikka sovittelijan työ on vapaaehtoisuuteen perustuvaa, maksetaan siitä sovittelijalle korvaus. Lain rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 2 luvun 12c§:n mukaan sovittelijalle maksetaan sovittelusta aiheutuvien viranomaisten kulujen kattamiseksi peruskorvaus, jota voidaan täydentää enintään 50 prosenttia peruskorvauksesta olevalla lisäosalla. Vaihtoehtoisesti kulut voidaan korvata sovittelijan laatiman kuluerittelyn mukaisesti. Valtioneuvoston asetuksen (267/2006) 5b§:sn mukaisesti peruskorvauksen suuruus on 25 euroa.

Sovittelija ei saa lähtökohtaisesti todistaa sovittelussa ilmi tulleista seikoista. Oikeudenkäymiskaaren (1.1.1734/4) 17 luvun 11§:n mukaan rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa tarkoitettu sovittelija ei saa todistaa siitä, mitä hän on tehtävässään saanut tietää soviteltavasta asiasta, elleivät erittäin tärkeät syyt ottaen huomioon asian laatu, todisteen merkitys asian ratkaisemisen kannalta ja seuraukset sen esittämisestä sekä muut olosuhteet vaadi todistamista. Sen sijaan sovittelija saa todistaa, jos se jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on säädetty, suostuu todistamiseen.

Lain rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 3 luvun 16§:n mukaan sovittelija ei saa olla esteellinen hallintolaissa (6.6.2003/434) tarkoitetulla tavalla. Hallintolain 5 luvun 28§:n mukaan sovittelija on esteellinen muun muassa sellaisella käsittelyssä, joissa hän tai hänen läheisensä on asianosaisena. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 3 luku 16§.)

Vuoden 2017 aikana rikos- ja riita-asioita sovitteli yhteensä 1161 tehtävään vaadittavan koulutuksen saanutta vapaaehtoista sovittelijaa. Sovitteluun ohjattiin keskimäärin 13,1 rikos- ja riita-asiaa sovittelijaa kohden. (Elonheimo & Kuoppala 2018, 9.)

3.8 Sovittelun restoratiivisuus

Juhani Iivarin mukaan sovittelun taustateoria on restoratiivinen oikeus, josta käytetään suomenkielistä ilmaisua korjaava oikeus. Hänen mukaansa laajimman määritelmän mukaan restoratiivinen oikeus on rikosvahinkojen korjaamista ja sitä voidaan kutsua myös muutokseen pyrkiväksi oikeudeksi. (Juhani Iivari 2010, 23.)

Iivarin mukaan restoratiivisessa oikeudessa seuraamuksen tulee olla ensisijaisesti uhrin hyvittäminen, rikoksenteikijän ja uhrin palauttaminen yhteiskunnan toimiviksi jäseniksi sekä yhteisöjen ja yhteiskunnan arvojen vahvistaminen. Hänen mukaansa restoratiivisen oikeuden päämäärät voidaan hyvin yleisellä tasolla määritellä seuraavasti:

- 1) perustavana lähtökohtana osapuolten tarpeet
- 2) osapuolten selviytyminen tulevaisuudessa
- 3) rikoksen uhrille aiheutuneen vahingon korvaaminen
- 4) lähiyhteisön turvallisuuden edistäminen
- 5) koko yhteiskunnan turvallisuuden lisääminen (Iivari 2007, 23.)

Aune Flinckin mukaan restoratiivisen oikeuteen liittyy ajatus, että rikos ei ole ensisijaisesti yhteiskunnan säätämien lakien rikkomista, vaan ihmisten välisten suhteiden loukkaamista. Näin ollen sopivan rangaistuksen, hoidon tai korvaussumman löytäminen ei riitä ratkaisuksi. Hänen mukaansa rikosseuraamusjärjestelmä kiinnittää huomion rikolliseen tekoon ja siihen, tuleeko teosta tekijälle rangaistus. Rikosseuraamusjärjestelmässä asiat ratkaistaan, mutta tunteet, tapahtumien taustat ja vaikutukset jäävät käsittelemättä. (Flinck 2013, 17 ja 21.) Sovittelussa pyritään ratkaisemaan edellä Flinckin mainitsemat rikosseuraamusjärjestelmässä vähemmälle huomiolle jäävät asiat.

Henrik Elonheimon mukaan muodollisen rangaistuskeskeisen tuomioistuinmenettelyn tuloksena rikoksenteikijä voi olla jopa kauempana normaaliyhteiskunnasta kuin ennen menettelyä. Hänen mukaansa tuomioistuinmenettelyssä voi tapahtua myös niin kutsuttu syrjäytymisenkehä, jossa teko hylätään ja tekijä alennetaan. Restoratiivisessa menettelyssä

teko hylätään epäsuorasti, mutta tekijää ei alenneta, jolloin tekijä lähentyy normaaliyhteiskuntaa. Tekijä myös pyritään palauttamaan lainkuuliaisen yhteisön jäseneksi. (Elonheimo 2016.)

Aune Flinckin mukaan restoratiivisessa oikeudessa korostuvat rikosten ja riitojen ratkaisuisissa yhteisöllisyyttä tukevat sekä aineellisia vahinkoja ja henkisiä haittoja korjaavat menettelytavat. Ideana on palauttaa konflikti alkuperäiselle tasolle, käsitellä asiaa ja pyrkiä löytämään ratkaisuja. Hänen mukaansa myös ihmisten kohtaaminen ja asian käsittely ovat restoratiivisessa ajattelutavassa tärkeitä. Konfliktin ratkaisun jälkeen ihmisten ja yhteisöjen on helpompi tulla tapahtumien jälkeenkin toimeen keskenään. Tavoitteena on vastata ihmisten välisiin konflikteihin uudentlaisilla kysymyksenasetteluilla ja osapuolten aktiivisella osallistamisella. (Flinck 2013, 16-17, 22.)

Flinckin mukaan restoratiivisen oikeuden perusarvoja ovat asianosaisten aktiivisuus aineellisten ja henkisten vahinkojen korjaaminen ja tekijän vastuunoton mahdollistaminen. Hänen mukaansa restoratiivisessa oikeudessa keskeistä on myös tulevaisuuteen suuntautuminen. (Flinck 2013, 16-17.)

Henrik Elonheimon mukaan restoratiivisen oikeuden ydinmääritelmän mukaan kaikki, joita rikos on kosketanut, kokoontuvat yhteen ulkopuolisen sovittelijan tai muun koollekutsujan avulla keskustelemaan rikoksesta, sen seurauksista ja siitä, mitä sen johdosta pitäisi tehdä. Elonheimon mukaan yleisin ja ”rikkain” restoratiivinen metodi on se, että osapuolet kohtaavat toisensa. Sovittelija voi kuitenkin toimia myös välittäjänä, jos osapuolet eivät halua tavata toisiaan. (Elonheimo 2010, 27.) Elonheimon mukaan restoratiivinen oikeus ei siis välttämättä aina sisällä osapuolten kohtaamista. Hänen mukaansa osapuolten kohtaamisen lisäksi on monia muitakin tapoja parantaa heidän asemaansa. Näitä tapoja ovat esimerkiksi osapuolten neuvonta ja tuki. (Elonheimo 2016.)

Elonheimon mukaan restoratiivisen oikeuden tavoitteita ovat muun muassa asianosaisten tyytyväisyyden lisääminen ja harvempi uusintarikollisuus (Elonheimo 2010, 29). Hänen mukaansa restoratiivisen menettelyn tavoitteena ei ole pelkästään sopimus, vaan menettelyn oikeudenmukaisuus, jossa prosessi voi olla tärkeämpi kuin lopputulos. Restoratiivisessa menettelyssä arvoja opetetaan itse prosessin avulla. Elonheimon mukaan restoratiivisessa menettelyssä pyritään myös ottamaan tunnereaktiot huomioon: menettelyssä tunnereaktiot sallitaan ja niihin jopa rohkaistaan. (Elonheimo 2016.)

Elonheimon mukaan vahinkojen korjaaminen on restoratiivisessa oikeudessa tärkeää. Rikoksen aiheuttamat vahingot pyritään hänen mukaansa korjaamaan kokonaisvaltaisesti. Korjaamisen kohteena ovat emotionaaliset, ihmissuhteisiin liittyvät ja aineelliset vahingot. Hänen mukaansa tavoitteena on, että osapuolet voivat tulevaisuudessa kohdata toisensa ilman pelkoa häpeää tai kaunaa. (Elonheimo 2016.)

Myös vastuuntunnon näkökulma on Elonheimon mukaan tärkeä restoratiivisessa oikeudessa. Vastuuntunnon näkökulmasta tekijä voi omilla toimillaan edetä aktiivisesti syyllisyydestä ja häpeästä katumukseen ja korvaukseen, jonka hän voi konkreettisesti suorittaa sovittelun jälkeen uhrille esimerkiksi työkorvauksen muodossa. Elonheimon mukaan vastuunotto on omiaan vahvistamaan elämänhallintaa ja omanarvontuntoa. (Elonheimo 2016.)

Elonheimon mukaan edellä mainittujen lisäksi myös moraalinen oppiminen on tärkeää restoratiivisessa oikeudessa. Hänen mukaansa restoratiivisessa menettelyssä rikosentekijä saa sosiaalisissa taidoissa harjoitusta, mikä vähentää uusintarikollisuuden riskiä. Näitä sosiaalisia taitoja ovat esimerkiksi rauhanomainen vuorovaikutus, tunteiden verbaalinen ilmaiseminen ja empatiakyky. (Elonheimo 2016.)

Elonheimon mukaan sovittelussa ja restoratiivisessa menettelyssä on erityisen hyviä psykologisia elementtejä, jotka tukevat vastuunottamista. Näitä ovat muun muassa sovittelun vapaaehtoisuus ja epäillyn neutralisaatiotekniikoihin turvautumisen vaikeuttaminen. Elonheimon mukaan kriminologiassa tutkiessa rikosentekijöitä on havaittu, että heidän kykynsä selitellä rikoksia helpottaa heitä tekemään niitä. Yksi näistä selittelyistä on Elonheimon mukaan se, että rikosentekijät ajattelevat, etteivät he aiheuta vahinkoa kenellekään. Elonheimon mukaan sovittelussa uhrin kohdatessa ja hänen tarinansa kuullessa teon vahingollisuutta on vaikeampi vähätellä. Erityisesti lapset ja nuoret voivat myös ajatella sääntöjen olevan vaikeita tai epäreiluja, eivätkä ne itseä koske. Sovittelussa pystytään selittämään, minkä vuoksi säännöt ovat olemassa ja minkä vuoksi ne ovat tärkeitä yhteisölle. (Elonheimo 2016.)

Elonheimon mukaan yleensä rikosentekijä tajuaa itsekkin töpänneensä jo sovitteluvaiheessa. Tekijän kuullessa uhrin kertomuksen sovittelussa, asia tulee kuitenkin vielä vahvasti tajuttua

ja yhteiskunnallinen moite varmistettua. Yleensä sovittelun epäsuora paheksunta on tehokkaampaa juuri uhrin ja läheisten kertomusten kautta. (Elonheimo 2016.)

Elonheimon mukaan rikoksenteijät saattavat vedota myös oman vertaisryhmänsä normeihin ja sääntöihin. Elonheimon mukaan näissä tapauksissa voisi olla hyödyllinen laajempi sovittelumenettely, johon voitaisiin ottaa mukaan vertaisryhmää ja käsitellä asiaa ryhmässä. Elonheimon mukaan yhteisöllisyyttä korostetaankin yhä enemmän restoratiivisessa kirjallisuudessa. Yksilökeskeisestä sovittelunäkemyksestä ollaan siirtymässä yhteisöllisempään näkemykseen, jonka mukaan pelkän uhrin ja tekijän kohtaamisen sijaan mielenkiinto kohdistuu laajempiin restoratiivisiin menettelyihin. Elonheimon mukaan tutkimustiedon perusteella suositellaan, että restoratiiviseen menettelyyn kutsutaan useita osapuolille tärkeitä ihmisiä. (Elonheimo 2016.)

Elonheimon mukaan restoratiivisen oikeuden jonkinlainen ideaalimalli hyvin toteutettuna on Uudesta-Seelannista lähtöisin oleva ”family group conferencing”, joka Suomessakin on saanut ilmenemismuodon nimellä läheisneuvonpito. Kyseisessä mallissa ajattelutapa on kokonaisvaltaisempi yksittäiseen rikokseen keskittymiseen nähden. Mallissa otetaan lapsen tai nuoren lähipiiri mukaan asian käsittelyyn, minkä lisäksi siinä otetaan huomioon nuoren sosiaalinen tilanne. (Elonheimo 2016.)

Elonheimon mukaan voidaan ajatella, että restoratiivisen oikeuden pitäisi tehdä yhteistyötä erityisesti rehabilitatiivisen (hoitoon ohjaavan) suuntauksen kanssa, koska rehabilitatiiviseen suuntaukseen sisältyy positiivinen usko ihmisen kehityskelpoisuuteen. Rikosten uusimista vähentää, jos restoratiiviseen oikeuteen liitetään tarpeen mukaan rehabilitatiivinen elementti, eli hoidetaan esimerkiksi rikollisen psyykkisiä ongelmia, oppimisvaikeuksia tai päihdeongelmaa. Elonheimon mukaan niin rikoksen tekijän kuin uhrinkin pitäisi voida tarvittaessa ohjata erilaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen ääreen. Hänen mukaansa restoratiivisen oikeuden ja rehabilitatiivisen suuntauksen yhteistyössä restoratiivinen oikeus auttaa motivoimaan rikoksenteijän hoitoon ja löytämään tälle sopivia hoito-ohjelmia. (Elonheimo 2016.) Elonheimon mukaan asianosaiset ovat vastaanottavaisia keskustelulle erilaisista hoito- tai kuntoutusvaihtoehdoista silloin, kun rikos on tapahtunut. (Elonheimo 2010, 29.)

3.9 Sovittelun suhde rikosprosessiin

Aune Flinckin mukaan sovittelussa ei ratkaista tai käsitellä rikosoikeudellista syyllisyyttä eikä rangaistusseuraamusta. Flinckin mukaan sovittelun osapuolien ei ole myöskään pakko päästä sovintoon tai sopimukseen, eikä kukaan saa painostaa niihin. Tieto sovittelunkulusta ja lopputuloksesta lähetetään kuitenkin aloitteen tehneelle poliisille tai syyttäjälle, joilla on mahdollisuus luopua enemmistä toimenpiteistä sovittelun seurauksena. Syyttäjä voi lisäksi syyteharkintaa tehdessään ottaa sovittelun huomioon. (Flinck 2013, 13, 18, 34.)

Flinckin mukaan sovittelun osapuolille kerrotaan, millä eri tavoilla asia voi edetä rikosprosessissa ja mikä merkitys sovittelulla voi olla. Hänen mukaansa osapuolten on tärkeää tietää, että virallisen syytteen alaisissa rikoksissa asia voi edetä tuomioistuinkäsittelyyn osapuolten keskinäisestä sopimuksesta huolimatta. (Flinck 2013, 34 ja 39.)

Virallisen syytteen alainen rikos tarkoittaa sitä, että poliisi voi tutkia rikoksen ja syyttäjä voi syyttää rikoksesta, vaikka rikoksen asianomistaja ei vaatisikaan rikokseen syyllistyneelle rangaistusta (www.poliisi.fi). Esitutkintalain (22.7.2011/805) 3 luvun 4§:n mukaan asianomistajarikos sen sijaan tutkitaan vain, jos asianomistaja on ilmoittanut esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle vaativansa rikokseen syyllistyneelle rangaistusta. Syyttäjä voi kuitenkin asianomistajarikoksestakin nostaa syytteen yleisen edun sitä vaatiessa. Vuoden 2017 aikana sovitteluun ohjatuista rikoksista noin puolet (52%) oli virallisen syytteen alaisia ja noin puolet (48%) asianomistajarikoksia (Elonheimo & Kuoppala 2018, 4-5).

Hallituksen esityksen mukaan sovittelun lopputulos saattaa vaikuttaa osapuolten oikeusasemaan rikosprosessin eri vaiheissa. Saavutettu sovinto tai sopimus asiassa voi olla perusteena esitutkinnan rajoittamiselle, syyttämättä jättämiselle, rangaistukseen tuomitsematta jättämiselle, rangaistuksen lieventämiselle, rangaistusasteikon lieventämiselle ja rangaistuslajin vaihtamiselle. (HE 329/2014 vp, 4.)

Sovittelussa saavutettu sovinto tai sopimus voi johtaa asianomistajarikoksessa asianomistajan rangaistusvaatimuksen peruutukseen. Jos asianomistaja peruuttaa rangaistusvaatimuksensa asianomistajarikoksen ollessa kyseessä, on esitutkinta lopetettava ellei syyttäjä yleisen edun vaatiessa päättä nostaa syytettä. (ETL 3:4)

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (11.7.1997/689) 1 luvun 8§:n mukaan rikoksen tutkinta voidaan tutkinnanjohtajan syyttäjälle tekemällä esityksellä ja syyttäjän päätöksellä lopettaa muun muassa silloin, kun oikeudenkäyntiä ja rangaistusta olisi pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon rikoksesta epäillyn ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu epäillyn toiminta tekonsa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi. Edellytyksenä esitutkinnan toimittamatta jättämiselle tai sen lopettamiselle on, että syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta, eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista (ETL 3:10§). Syyttäjän syyttämättäjättämispäätös tarkoittaa asian käsittelyn päättymistä. (Flinck 2013, 35).

Saavutettu sovinto voi toimia myös rangaistuksen lieventämisperusteena. Rikoslain (19.12.1889/39) 6 luvun 6§:n mukaan tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto, tekijän muu pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia taikka hänen pyrkimyksensä edistää rikoksensa selvittämistä ovat lieventämisperusteita. Rikoslain 6 luvun 12§:n mukaan saavutettu sovinto voi johtaa jopa rangaistukseen tuomitsematta jättämiseen. Rikoslain 6 luvun 8§:n mukaan sovinto taas voi johtaa rangaistusasteikon lieventämiseen tai rangaistuslajin vaihtamiseen (LaVM 13/2005, 2.)

On kuitenkin huomattava, ettei sovinto automaattisesti tarkoita mitään edellä mainituista. Aune Flinckin mukaan osapuolten sovittelussa saavutettu sovinto ei aina johda esitutkinnan rajoittamiseen, syyttämättäjättämiseen tai lievempään tuomioon. Hän huomauttaa, että kukin viranomainen harkitsee kutakin asiakokonaisuutta tapauskohtaisesti. (Flinck 2013, s. 35.)

4 LAPSET JA NUORET

4.1 Lapset ja nuoret rikosasian sovittelussa

Hallituksen esityksen mukaan sovittelutoiminta on Suomessa painottunut voimakkaasti rikosasioihin ja erityisesti lasten ja nuorten tekemiin rikoksiin. Esityksen mukaan sovittelu tarjoaa varteenotettavan mahdollisuuden kehittää nuorten vastuuntuntoa, ehkäistä uusintarikollisuutta ja katkaista aluillaan oleva rikoskierre. Sovittelu on Suomessa alun perin keskittynytkin lasten ja nuorten tekemiin rikoksiin, mutta vähitellen se on laajentunut myös aikuisten tekemiin rikoksiin ja pienehköihin riitoihin. (HE 93/2005.)

Aune Flinckin mukaan sovittelua pidetään erityisen suositeltavana silloin, kun epäiltyinä ovat nuoret rikosentekijät, alle 15-vuotiaat lapset, ensikertalaiset tai kun kyseessä on asianomistajarikos. Hänen mukaansa nuorten kohdalla tyypillisiä sovitteluun ohjautuvia rikos- ja riita-asioita ovat vahingonteot, pahoinpitelyt ja varkaudet. (Flinck 2013, 128.)

Flinckin mukaan sovittelulla nähdään nuorten kohdalla kasvatuksellinen ja sosiaalinen tehtävä. Tekojen seurausten konkretisoiminen ja vahingon kärsineen osapuolen kohtaaminen voivat olla nuorten kohdalla tehokkaita keinoja ennalta ehkäistä tulevia rikoksia tai yhteisön normien rikkomista. Flinckin mukaan nuorten ja lasten sovitteluun ohjauksella edistetään sitä, että nuori saa mahdollisuuden kohdata uhrin tai loukatun osapuolen, kuulla ja tulla kuulluksi sekä ottaa vastuun teoistaan. (Flinck 2013, 128-129.)

Iivarin mukaan uhrin kokemuksen suora kuuleminen sovittelussa antaa erityisesti nuorille mahdollisuuden kasvaa ja oppia tapahtuneesta oikealla tavalla: ei oppia rangaistuksen välttämistä, vaan miten vastaavanlainen tilanne tai teko voidaan tulevaisuudessa välttää. (Iivari 2007, 21.)

Myös Elonheimon mukaan sovittelun ajatellaan sopivan erityisesti lasten ja nuorten tekemiin rikoksiin, koska heidän kohdallaan yleisesti ajatellaan rikosten johtuvan kypsymättömyydestä, rikosten tekemisen olevan ohimenevää ja rajojen kokeilun olevan normaalia. Hänen mukaansa lasten ja nuorten kohdalla ollaan myös toiveikkaampia kuin aikuisten kohdalla ajatellen, että heille tulee antaa uusi tilaisuus. Elonheimon mukaan lapset ovat myös muovautuvia ja kehityskelpoisia, eivätkä heidän ongelmansa ole vielä kehittyneet pitkälle. Elonheimon mukaan lapsi oppii, erityisesti sovittelutilanteessa, ne konkreettiset seuraukset, joita hänen teostaan on ollut. Sovittelu auttaa opettamaan lapselle vastuunottoa. (Elonheimo 2016.)

Elonheimon mukaan vastuuntunnon näkökulma onkin sovittelussa tärkeä osa-alue lasten ja nuorten kohdalla. Hänen mukaansa on tärkeää, että lapset ja nuoret pystyvät aktiivisesti hyvittämään oman tekonsa aiheuttamat seuraukset. Tämä on Elonheimon mukaan kehitystä eteenpäin vievä voima antaen uskoa lapsille ja nuorille, että heillä itsellään on mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa. Elonheimon mukaan vastuunotto on lisäksi omiaan vahvistamaan elämänhallintaa ja omanarvontuntoa. (Elonheimo 2016.)

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta määrittelee, että alaikäisen on annettava suostumuksensa sovitteluun henkilökohtaisesti, minkä lisäksi hänen huoltajiensa tai muiden laillisten edustajiensa tulee suostua siihen. Lisäksi sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun ja jotka pystyvät ymmärtämään sovittelun sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1: 2§.) Henrik Elonheimon mukaan erityisesti lasten kohdalla pitääkin miettiä, onko heillä tätä tarkoitettua ymmärryskykyä (Elonheimo 2016).

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta määrittelee lisäksi, että alaikäiseen kohdistunutta rikosta ei saa ottaa soviteltavaksi, jos uhrilla on rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi erityinen suojelun tarve (1:3§). Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettu laki ei rajaa tätä tarkemmin sovittelumenettelyyn soveltuvia rikoslajeja. Lakivaliokunnan mietinnössä kuitenkin todetaan, että lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset tulee jättää sovittelun ulkopuolelle (13/2005, 6). Juhani Iivarin mukaan myöskään hyvin nuoriin lapsiin kohdistuneita pahoinpitelyrikoksia ei ole syytä sovittaa (Iivari 2007, 16). Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain mukaan sovittelutoiminnan vastuuhenkilö päättää viime kädessä asian ottamisesta soviteltavaksi (3:15§).

Elonheimon mukaan sovitteluprosessissa pitää ottaa huomioon lasten ja nuorten kohdalla rohkaisu, koska on ujoja lapsia ja nuoria, jotka eivät ole tottuneet tilanteisiin, joissa heidän pitää keskustella virallisemmin aikuisten kanssa. Rohkaisun lisäksi sovittelussa voidaan ottaa huomioon lapsen elämän vaikeita taustatekijöitä, jotka ovat saattaneet vaikuttaa hänen alttiuteensa tehdä rikos. Näitä ovat muun muassa traumaattinen perhetausta, päihdeongelmat, taloudelliset vaikeudet ja koulunkäyntiongelmät. Elonheimon mukaan taustatekijöiden huomioon ottaminen ei kuitenkaan kumoa sitä tosiasiaa, etteikö lapsen pitä jollain tavalla hyvittää ja korjata aiheuttamansa vahingot toisille ihmisille. (Elonheimo 2016.)

Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain mukaan sovittelu on järjestettävä siten, että alaikäisellä on mahdollisuus saada tukea huoltajaltaan tai muulta lailliselta edustajaltaan. Näiden läsnäolo voidaan kieltää vain, jos se on selvästi alaikäisen osapuolen edun vastaista. Alle 15-vuotiaita osapuolia koskevissa tapauksissa huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla on aina oikeus olla mukana. (3:18§.) Aune Flinckin mukaan

alaikäisen huoltajan tai muun laillisen edustajan on oltava pääsääntöisesti mukana sovittelussa (Flinck 2013, 13).

Elonheimon mukaan lasten ja nuorten sovitteluun voi olla hyödyllistä ottaa tukihenkilöitä. Hänen mukaansa lasten ja nuorten kehittymisen sekä rikollisuudesta poispääsyn kannalta voi olla hyödyllistä, että lähipiiri tulee tietoiseksi siitä, minkälaisia ongelmia nuorella on. Elonheimon mukaan lähipiiri voi parhaiten auttaa, tukea ja kontrolloida nuorta. Tukihenkilöiden mukaan oton myötä lapset ja nuoret oppivat, miten laajaan henkilöpiiriin heidän toimintansa vaikuttaa. He myös samalla oppivat, että heillä on yhteisö, joka välittää. (Elonheimo 2016)

Juhani Iivarin mukaan sovittelun tavoitteena on muun muassa kehittää erityisesti nuorten rikosentekijöiden vastuuntuntoa. Iivarin mukaan sovittelu merkitsee erityisesti lapsille ja nuorille mahdollisuutta vastuunottamiseen ja kasvamiseen. Hänen mukaansa sovittelu voi kehittää nuoren vastuuntuntoa ja ehkäistä mahdollisesti muuten alkavaa rikoskierrettä.

Elonheimon mukaan restoratiivisen oikeuden arvot sopivat erityisesti lasten ja nuorten sovittelun kanssa yhteen. Hänen mukaansa keskeisin asia lasten ja nuorten sovittelussa on se, että osapuolille annetaan valtaa ja osapuolet tuodaan prosessin keskiöön. Elonheimon mukaan on tärkeää, että lapset saavat sovittelussa aktiivisen roolin ja äänensä kuuluviin. Sovitteluprosessissa mukana olevien aikuisten osalta tulee huolehtia, etteivät aikuiset aloita liikaa omimaan juttuja, vaan itse lapset ovat keskiössä. (Elonheimo 2016.)

Elonheimon mukaan lapsilla ja nuorilla on paljon energiaa tehdä kaikenlaista. Hänen mukaansa sovittelussa tulisi huomioida, miten tämä energia voidaan ohjata prososiaalisiin, uudelleen rakentaviin, päämääriin. Elonheimon mukaan lasten ja nuorten kohdalla suora kieltäminen ja toruminen ei välttämättä ole kaikkein tehokkain keino vaikuttaa käyttäytymiseen ja oppimiseen. (Elonheimo 2016.)

Elonheimon mukaan erityisesti lasten ja nuorten kohdalla moraalinen oppiminen on tärkeää. Hänen mukaansa konfliktit tarjoavat mahdollisuuden selventää ja opettaa yhteisön normeja ja arvoja. Restoratiivisessa menettelyssä rikosentekijä saa sosiaalisissa taidoissa harjoitusta, mikä vähentää uusintarikollisuuden riskiä. Näitä sosiaalisia taitoja ovat esimerkiksi rauhanomainen vuorovaikutus, tunteiden verbaalinen ilmaiseminen ja empatiakyky. (Elonheimo 2016.)

Sovitteluun ohjattiin vuonna 2017 kaiken kaikkiaan 4 780 alle 21-vuotiasta epäiltyä, mikä oli noin kolmannes (33%) kaikista sovitteluun ohjatuista tekijöiksi epäillyistä henkilöistä. Nuorten, alle 21-vuotiaiden, määrä lisääntyi 15 prosenttia edellisestä vuodesta 2016, kun se tätä aiemmin oli vähentynyt vuosittain yhteensä noin kolmanneksen (35%) vuodesta 2011 vuoteen 2016. Kaikista sovitteluun ohjatuista tekijäksi epäillyistä henkilöistä alle 15-vuotiaiden tekijäksi epäiltyjen henkilöiden osuus oli noin kymmenyksen (11%) vuonna 2017. 15–17-vuotiaiden osuus oli niin ikään noin kymmenyksen (12%) ja 18–20-vuotiaiden osuus oli tasan kymmenyksen (10%). (Elonheimo & Kuoppala 2018, 5.)

4.2 Lasten ja nuorten rikosoikeudellisesta asemasta

Hannu Niemi kirjoittaa Haaste-lehteen tekemässään artikkelissa ”Lasten ja nuorten rikosentekijöiden seuraamukset”, että lapsia ja 15–20-vuotiaita nuoria kohdellaan rikosoikeudellisesti lievemmin kuin aikuisia. Niemen mukaan tämä johtuu osaltaan lasten ja nuorten kypsyttömyydestä, ajattelemattomuudesta, harkintakyvyn kehittymättömyydestä ja nuoruuteen liittyvän häiriökäyttäytymisen todennäköisestä ohimenevyydestä sekä siitä, että aikuisille säädettyjen rangaistusten ei katsota niiden haitallisten vaikutusten vuoksi sellaisenaan soveltuvan lapsille ja nuorille. Niemen mukaan lasten ja nuorten rikoksiin puututaan suuressa määrin myös rinnakkaisin tai vaihtoehtoisin keinoin. Näitä keinoja ovat muun muassa lastensuojelun keinot ja rikosasioiden sovittelu. Myös rikosoikeudellisia sanktioita on nuorten rikoksissa enemmän kuin aikuisilla, ne ovat tekojen vakavuuden mukaan porrastettuja ja niitä sovelletaan lievemmin kuin aikuisilla. (Niemi 2014.)

Lain nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä (24.6.2010/633) 1 luvun 2§ määrittelee nuoren rikoksesta epäillyn henkilön 15-20-vuotiaaksi. Rikoslain (19.12.1889/39) 3 luvun 4§:n mukaan rangaistusvastuun edellytyksenä on, että tekijä on teon hetkellä täyttänyt viisitoista vuotta ja on syyntakeinen. On kuitenkin huomattava, että vahingonkorvauslain (31.5.1974/412) 2 luvun 2§:n mukaan alle 18-vuotias on velvollinen korvaamaan aiheuttamastaan vahingosta määrän, joka hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa, teon laatuun, vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuusoloihin sekä muihin olosuhteisiin katsoen harkitaan kohtuulliseksi. Näin ollen alle 15-vuotiaskin on vahingonkorvausvastuussa.

Rikoslain 6 luvun 8§:n mukaan rangaistus määrätään noudattaen lievennettyä rangaistusasteikkoa, jos tekijä on tehnyt rikoksen alle 18-vuotiaana tai tekijä on tehnyt ainoastaan osan rikoksista alle 18-vuotiaana. Rikoslain 6 luvun 1§:n mukaan erityinen rangaistuslaji alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta on nuorisorangaistus. Rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita rikoslain 6 luvun 10§:n mukaan ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Lain oikeudenkäynnistä rikosasioissa (11.7.1997/689) 1 luvun 7§:n mukaan syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta epäilystä rikoksesta, josta epäilty ei ollut tekohetkellä täyttänyt kahdeksaatoista vuotta ja josta ei olisi odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta, ja jonka katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan. Rikoslain 6 luvun 12§:n mukaan tuomioistuin saa jättää rangaistukseen tuomitsematta, jos tekijä on tehnyt rikoksensa alle 18-vuotiaana ja teon katsotaan johtuneen ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta (6:12§). Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi (RL 6:9). Alle 21 vuotta nuorempana tehty rikos lyhentää nuoren pääsyä vankeudesta ehdonalaiseen (RL 2c:5§ ja 2c:10§).

4.3 Lasten ja nuorten tekemät rikokset ja niiden uusiminen

Henrik Elonheimon mukaan rikosten tekeminen nuoruudessa on melko yleistä ja monimuotoista. Hänen mukaansa rikokset ja psykososiaaliset ongelmat kasautuvat pienelle ryhmälle ja kulkevat käsi kädessä. Myös psykiatriset häiriöt ovat lineaarisessa yhteydessä rikosten määrään. Elonheimon mukaan rikosriskiä voidaan ennustaa jo lapsuudessa, ja eri rikoslajeilla on varsin samanlaisia taustatekijöitä. Hänen mukaansa hyvin monien tekijöiden on havaittu olevan yhteydessä siihen, kehittykö yksilöstä rikollinen (Elonheimo 2010, 23). Elonheimon mukaan aktiiviset rikoksentekijät vastaavat suuresta osasta kokonaisrikollisuutta, tarvitsevat eniten apua, mutta eivät kuitenkaan hakeudu psykososiaalisten palvelujen piiriin. Elonheimon mukaan rikosten sovittelu tarjoaa keinon puuttua ongelmiin varhaisessa vaiheessa ilman leimaamista. (Elonheimo 2010, 5.)

Janne Kivivuoren (2009, 2) mukaan rikosalttius huipentuu elämänkaareissa nuoruuteen etenkin perinteisessä väkivalta- ja omaisuusrikollisuudessa. Kivivuoren mukaan aikuiset tekevät valtaosan rikoslakirikoksista, vaikka nuoruus on suhteutettuna aktiivisinta rikoksenteon aikaa (Honkatukia & Kivivuori 2006, 36).

Saarikkomäen ja Tanskasen mukaan rikokset, joissa nuorten osuus on suuri, liittyvät yleensä vapaa-ajanviettoon, alkoholiin ja ikärajoja koskeviin säännöksiin. Heidän mukaansa alaikäisten nuorten osuus on suurimmillaan alkoholirikoksissa ja -rikkomuksissa. Myös tuhotyöt, vahingonteot, väärän henkilötiedon antaminen sekä ryöstöt ovat verrattain usein nuorten tekemiä. Heidän mukaansa nuoret syyllistyvät sen sijaan harvoin petoksiin, kavalluksiin ja talousrikoksiin. Lisäksi nuorten osuus poliisin tietoon tulleista huumausainerikoksista tai vakavimmasta väkivallasta on erittäin pieni. Tyypillisimpiä nuorten kokemia rikoksia ovat taasen varkaudet, omaisuuden tuhoaminen sekä uhkailun ja kiusaamisen kohteeksi joutuminen. (Saarikkomäki & Tanskanen 2018, 201 ja 219.)

Elonheimon mukaan rikosten uusimiriski on sovittelun jälkeen korkeampi, jos rikoksenteijä tuntee häpeää, muttei katumusta. Hänen mukaansa uusimiseen on yhteydessä myös stigmasoiva häpäiseminen. Tämä tarkoittaa sovittelussa esimerkiksi sitä tilannetta, että nuorelle jää sellainen olo sovittelun päätteeksi, että hän on paha ihminen. Elonheimon mukaan uusimiriskiä nostaa myös se, etteivät sovittelijat tarpeeksi rohkaise osapuolia ilmaisemaan itseään ja osallistumaan täysipainoisesti prosessiin, ja se etteivät sovittelijat anna asianosaisille tarpeeksi tietoa ja tukea. (Elonheimo 2016.)

Elonheimo mukaan uusimiriskiä taas madaltaa se, että sovittelussa rikoksenteijä tapaa uhrin, katu tekoaan, uskoo rikoksen olleen väärin, pyytää anteeksi ja pyrkii korvaamaan vahingot. Elonheimon mukaan matalaan uusimiriskiin on yhteydessä myös se, että tekijä otetaan mukaan päätöksentekoon, hän saa vaikuttaa sopimukseen ja istunto jää hänen mieleensä. Uusimiriskiä madaltaa Elonheimon mukaan lisäksi reintegraatio, yhteenkuuluvuuden tunne, läheiset ihmissuhteet, koulutus- tai työpaikka ja se, että rikoksenteijällä on prosessin jälkeen uskoa itseensä sekä positiivisia tulevaisuudenodotuksia. Myös rehabilitatiivisen elementin lisääminen restoratiiviseen oikeuteen vähentää rikosten uusimista. (Elonheimo 2016.)

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2016 käräjäoikeudessa tuomittiin 23 400 rikoksenuusijaa. Määrä on lähes puolet (46%) kaikista tuomituista, joita oli 51098. Rikoksenuusijaksi on

Tilastokeskuksen tilastoissa määritelty henkilö, joka syyllistyy uuteen rikokseen kolmen vuoden kuluessa edellisestä tuomiosta. Vuoden 2016 tuomioissa uusijat olivat syyllistyneet rikokseen keskimäärin 10 kuukauden kuluttua edellisestä tuomiosta. (Tilastokeskus 2017.)

15-21-vuotiaiden tuomittujen lukumäärä oli 6118 kappaletta vuonna 2016. Näistä uusijoiden osuus oli hieman yli kolmannes (34%). (Tilastokeskus 2017.)

5 TILASTOT JA TULOKSET

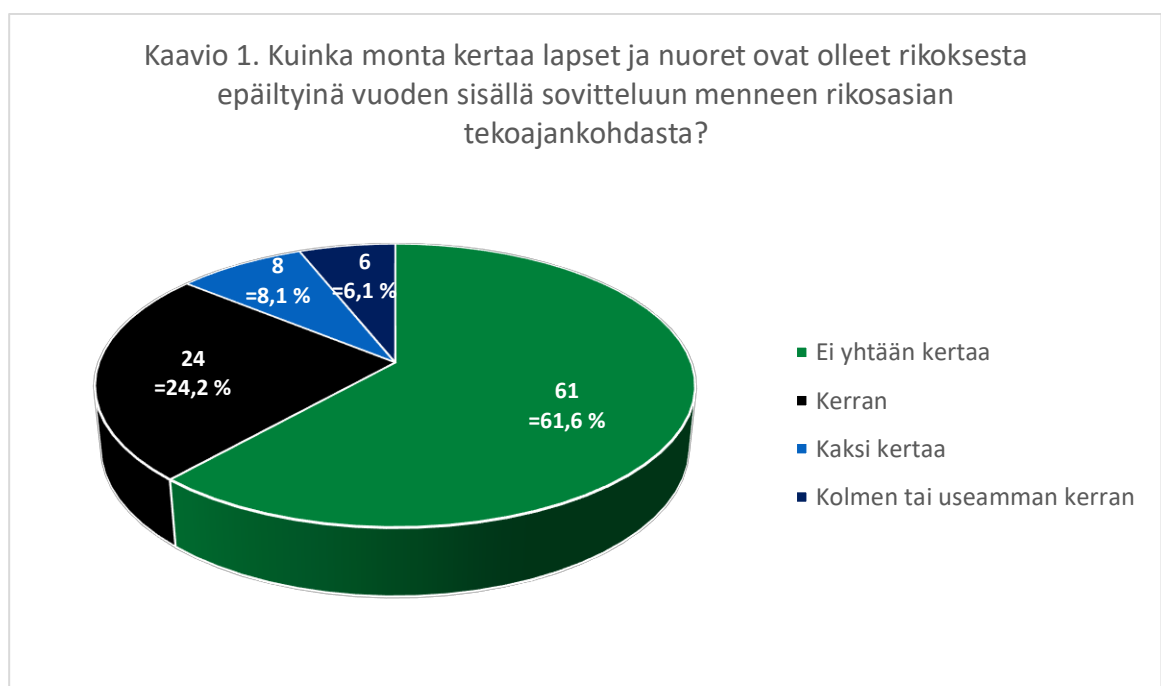
Suhteellisen monet lapset ja nuoret, erityisesti pojat, olivat syyllistyneet erinäisiin liikenne- ja ajoneuvorikkomuksiin Jokilaaksojen alueella vuosina 2012-2014. Jätin nämä rikkomukset huomioimatta työssäni. Otin kuitenkin tilastoissani huomioon liikenne rikoksien osalta liikenneturvallisuuden vaarantamiset, rattijuopumukset ja kulkuneuvon kuljettamiset oikeudetta. Mielestäni nämä liikenteeseen liittyvät rikokset osoittavat huomattavasti enemmän piittaamattomuutta lain kieltoja, käskyjä ja kehotuksia kohtaan kuin edellä mainitut lievemmat rikokset. Jätin tarkastelusta lisäksi pois alaikäisten alkoholiin ja tupakointiin liittyvät rikkomukset.

Ylivieskan aluetoimisto oli sovitellut alueellaan vuonna 2011 tapahtuneita rikoksia vuoden 2012 aikana. Tekemissäni tilastoissa rikoksen tekohetken alkamisaika oli määrittävä tekijä tarkastellessa nuorten uusintarikollisuutta, joten jätin kyseiset sovittelutoimistolle lähetetyt tapaukset käsittelemättä. Käsittelin siis työssäni rikostapauksia, joiden tekohetken alkamisaika oli vuosien 2012-2014 aikana. Tilastoja tehdessäni tuli vastaan myös rikoksesta epäiltyjä, joilla oli kaksi soviteltavaa rikostapausta, joten käsittelin näistä vain aikaisemmin tapahtuneen rikoksen. Tilastoja tehdessäni muutamalla rikosilmoitusnumerolla ei löytynyt mitään tietoa, joten ne jäivät käsittelemättä samoin kuin riita-asiat ja virka-apuna tehdyt sovittelut.

Näin ollen käsittelemieni tapausten tarkasteluun päätyneiden epäiltyjen lukumääräksi tuli vuoden 2012 osalta 99 rikoksesta epäiltyä, vuoden 2013 osalta 86 rikoksesta epäiltyä ja vuoden 2014 osalta 53 rikoksesta epäiltyä alle 21-vuotiasta.

5.1 Vuosi 2012

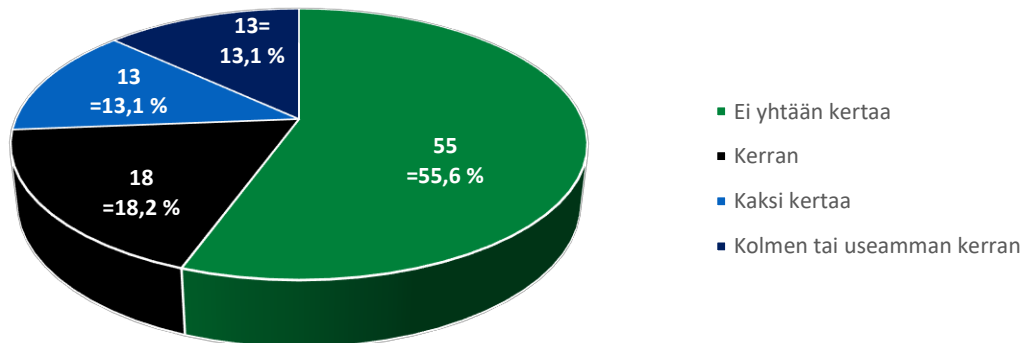
Vuoden 2012 osalta käsittelemieni tapausten rikoksesta epäiltyjen kokonaismääräksi tuli 99 kappaletta. Vuoden sisällä sovitteluun menneiden rikosten tekoajankohdasta 61 henkilöä ei ollut uudelleen epäiltynä yhtään kertaa. Tämä on lähes kaksikolmasosaa (noin 62%) sovittelussa olleiden epäiltyjen kokonaismäärästä. Heidän kohdallaan voisi nähdä yhden sovittelun restoratiivisen päämäärän, uusintarikollisuuden vähentämisen, tapahtuneen. Yhdestä tai useammasta uudesta rikoksesta epäiltyjen osuus on hieman yli kolmasosan (38%) vuoden tarkastelujakson sisällä. Katso lisää kaaviosta 1.

55:llä rikoksesta epäillyllä ei ollut yhtään uutta rikosepäilyä kahden vuoden vertailuajanjakson aikana. Tämä oli yli puolet (56%) epäiltyjen kokonaismäärästä.

Vuoden vertailuajanjakson sisällä yhdestä tai useammasta uudesta rikoksesta epäiltyjen osuus oli hieman yli kolmanneksen (38%), kun se kahden vuoden vertailuajanjaksossa alkaa lähentelemään puolta (44%). Nousua tuli noin kuusi prosenttiyksikköä vuoden vertailuajanjaksoon nähden. Kuitenkin edelleen alle puolet oli syylistynyt uuteen tai useampaan rikokseen sovitteluun menneen rikostapauksen jälkeen. Katso lisää kaaviosta 2.

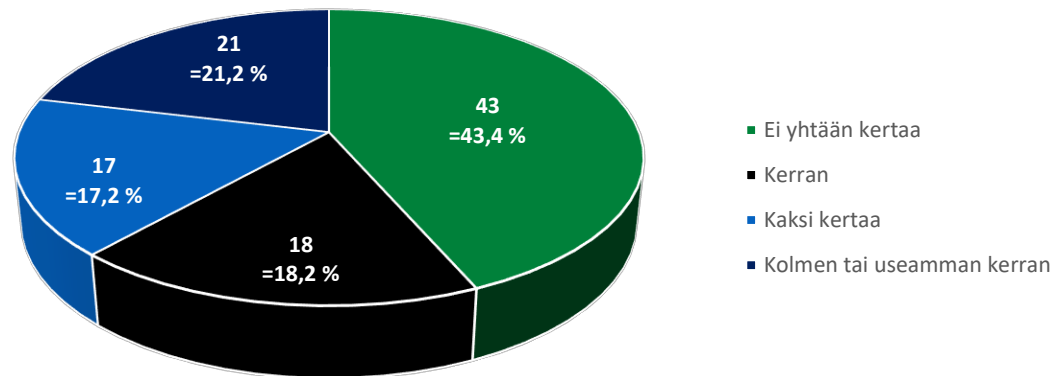
Kaavio 2. Kuinka monta kertaa lapset ja nuoret ovat olleet rikoksesta epäiltyinä kahden vuoden sisällä sovitteluun menneen rikosasian tekoajankohdasta?

Kolmen vuoden vertailuajanjakson sisällä 43 lasta tai nuorta ei ollut yhtään kertaan uudelleen rikoksesta epäiltyinä sovitteluun menneen rikostapauksen jälkeen. Sen sijaan kolmen vuoden sisällä 18:lla lapsella tai nuorella oli yksi uusi rikosepäily, 17:llä oli kaksi uutta rikosepäilyä ja 21:llä oli kolme tai useampi rikosepäily.

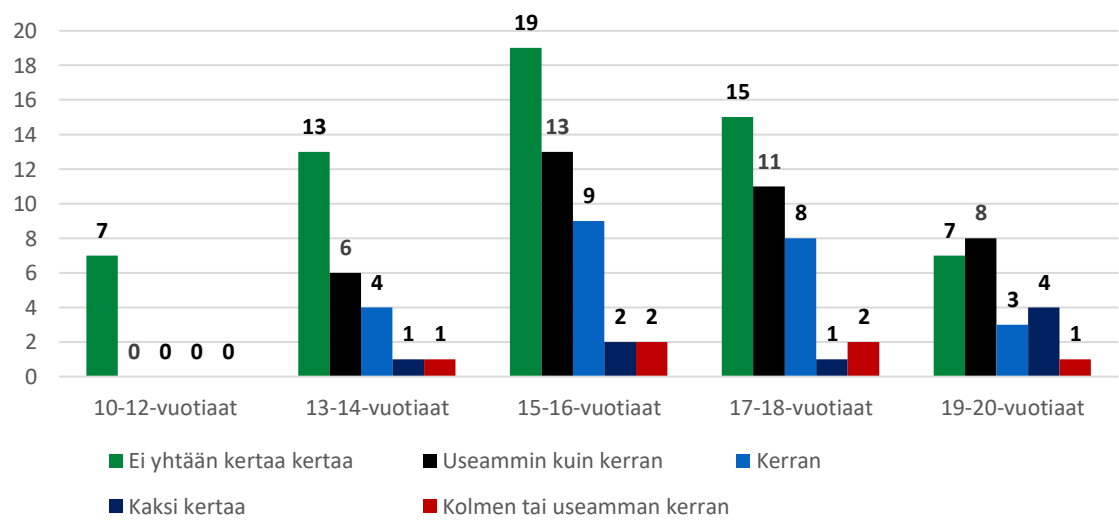
Kolmen vuoden sisällä yhden tai useamman uuden rikosepäilyn kohteena oli ollut 56 alle 21-vuotiasta epäiltyä. Enemmän kuin joka toinen (57%) oli siis ollut sovitteluun menneen rikoksen jälkeen kolmen vuoden sisällä uudestaan rikoksesta epäiltynä. Kuitenkin loput, eli vähän alle puolet (43%) kokonaismäärästä, eivät olleet uudelleen epäiltyinä kertaakaan ainoastakaan rikoksesta. Heidän kohdallaan voidaan mielestäni nähdä, että rikosten uusimista ennalta ehkäisevä tavoite on toteutunut. Katso lisää kaaviosta 3.

Kaavio 3. Kuinka monta kertaa lapset ja nuoret ovat olleet rikoksesta epäiltyinä kolmen vuoden sisällä sovitteluun menneen rikosasian tekoajankohdasta?

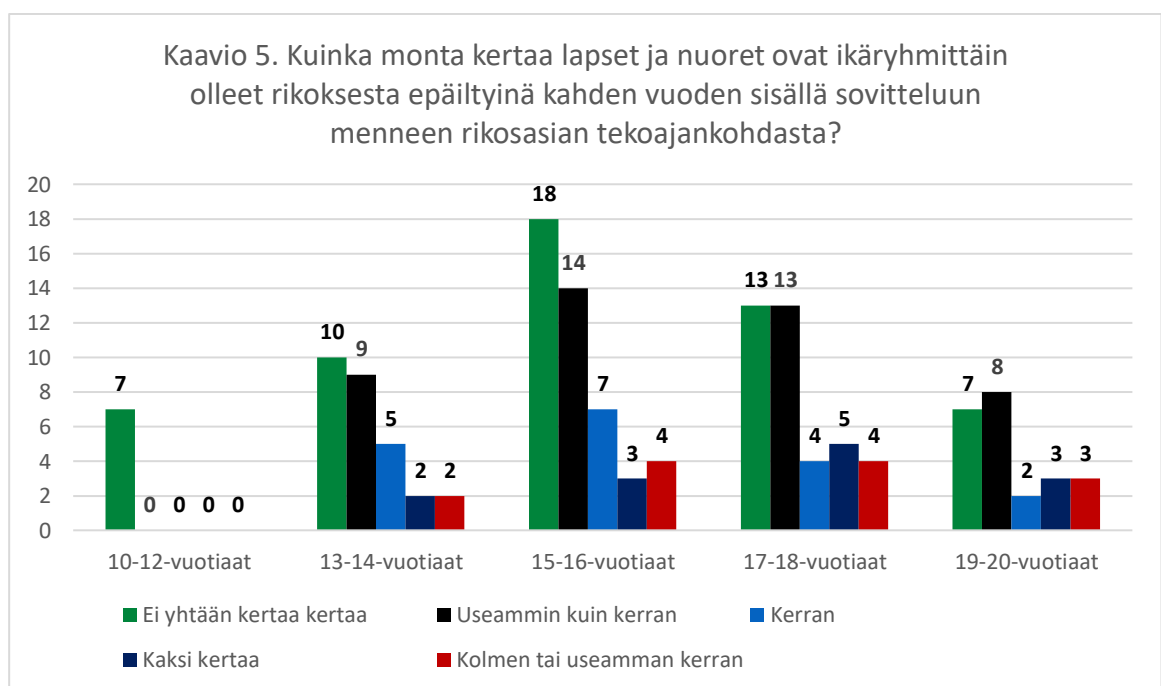

10-12-vuotiaiden sovitteluun menneiden rikoksesta epäiltyjen osalta kaikki seitsemän epäiltyä olivat pitäytyneet uusimasta rikoksia vuoden tarkastelujakson sisällä. 13-14-vuotiaiden osalta lähes kolmannes (32%) ikäluokan kokonaismäärästä oli ollut epäiltynä uudesta rikoksesta tai useammasta. 15-16 vuotiaiden osalta harvempi kuin joka toinen (41%), 17-18-vuotiaiden osalta niin ikään harvempi kuin joka toinen (42%) ja 19-20-vuotiaiden osalta yli puolet (53%) oli ollut epäiltynä uudesta rikoksesta tai useammasta vuoden tarkastelujakson sisällä. Katso lisää kaaviosta 4.

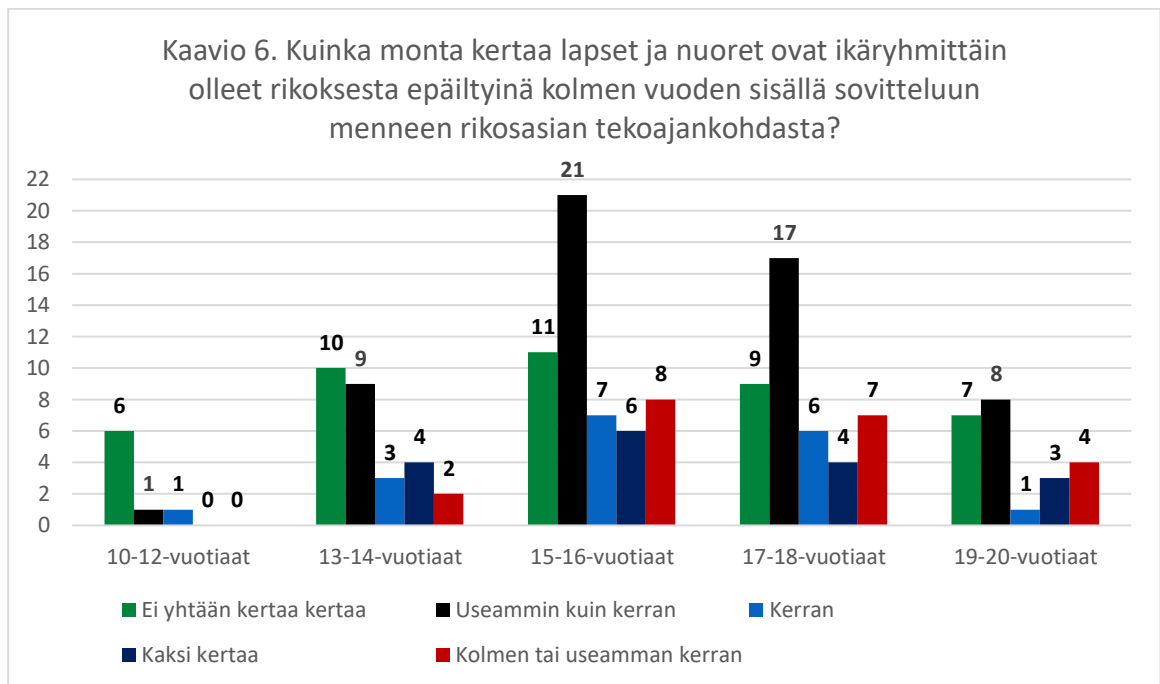
Kaavio 4. Kuinka monta kertaa lapset ja nuoret ovat ikäryhmittäin olleet rikoksesta epäiltyinä vuoden sisällä sovitteluun menneen rikosasian tekoajankohdasta?

10-12-vuotiaiden lasten ja nuorten osalta kaikki rikoksista epäilty olivat edelleen pitäytyneet uusimasta rikoksista kahden vuoden sisällä sovitteluun menneestä rikosasiasta. 13-14-vuotiaiden rikoksista epäiltyjen osalta hieman alle puolet (47%) oli ollut epäiltynä uudesta rikoksesta tai useammasta kahden vuoden vertailuajanjakson aikana. 15-16-vuotiaiden osalta harvempi kuin joka toinen (44%) oli ollut uudelleen rikoksesta epäiltynä. 17-18-vuotiaiden osalta noin puolet (50%) ja 19-20-vuotiaiden osalta myös noin puolet (53%) oli ollut kahden vuoden vertailuajanjakson aikana uudestaan epäiltynä rikoksesta tai useammasta. Katso lisää kaaviosta 5.

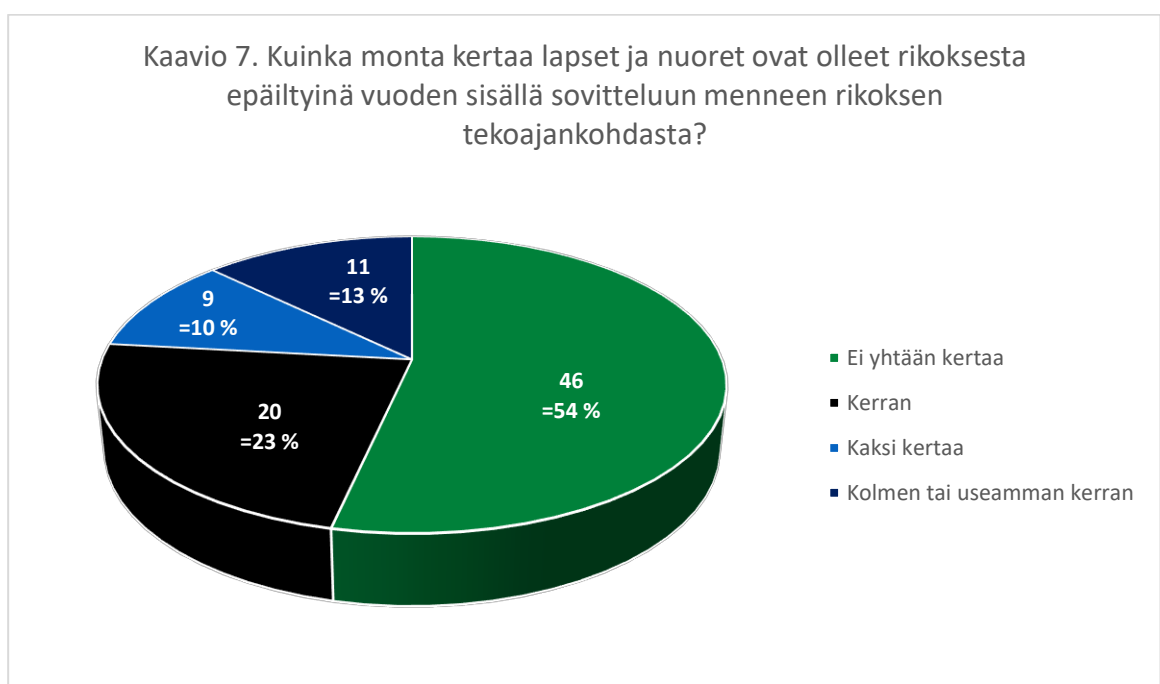

10-12-vuotiaiden lasten ja nuorten osalta seitsemästä yksi (14%) oli ollut uudelleen rikoksesta epäiltynä kolmen vuoden vertailuajanjakson kuluessa. 13-14-vuotiaiden osalta noin puolet (47%) ikäluokan kokonaismäärästä oli ollut epäiltynä uudesta rikoksesta tai useammasta. 15-16-vuotiaiden osalta lähes kaksi kolmesta (66%) oli ollut uudesta rikoksesta tai useammasta epäiltynä. 17-18-vuotiaiden osalta niin ikään lähes kaksikolmasosa (65%) ja 19-20-vuotiaiden osalta noin puolet (53%) oli ollut kolmen vuoden sisällä uudesta tai useammasta rikoksesta epäiltynä. Katso lisää kaaviosta 6.

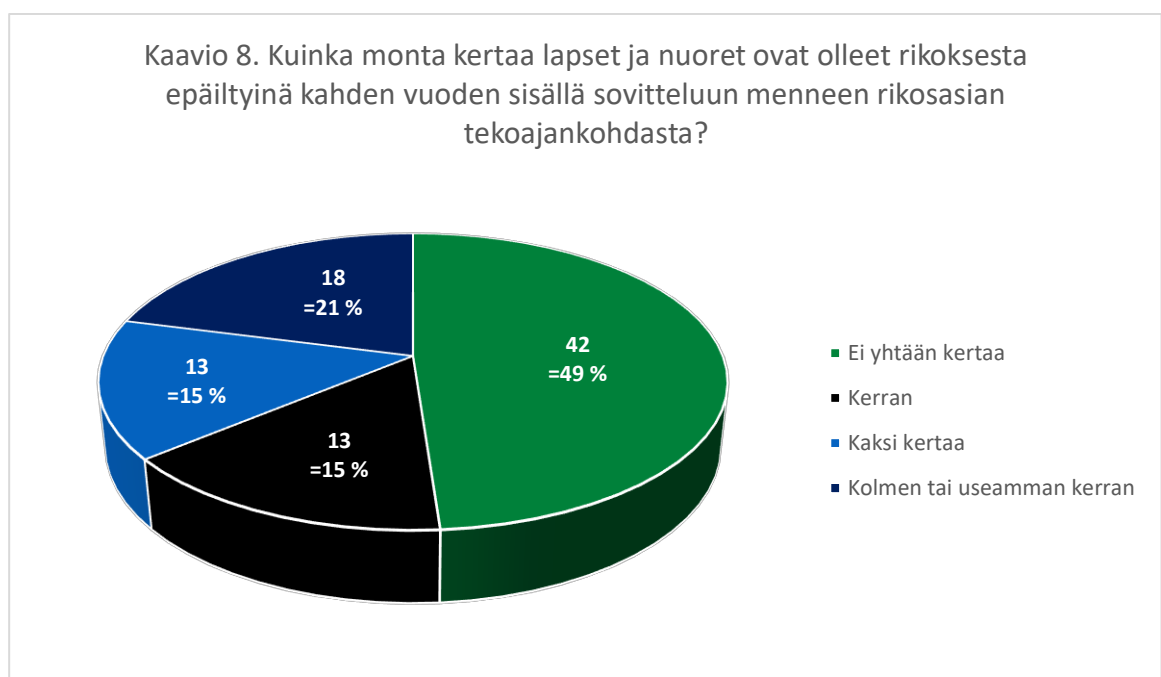
5.2 Vuosi 2013

Vuoden 2013 osalta tilastoihini päätyi 86:n rikoksesta epäillyn uusia rikosepäilyjä koskevat tiedot. Hieman yli puolet (53%) lapsista ja nuorista eivät olleet uudelleen epäiltyinä yhtään kertaa vuoden sisällä sovitteluun menneiden rikosten tekoajankohdista. Hieman harvempi kuin joka toinen (47%) lapsista ja nuorista oli ollut vuoden sisällä uudesta tai useammasta rikoksesta epäiltyinä. Katso lisää kaaviosta 7.

Hieman alle puolella (49%) ei ollut yhtään uutta rikosepäilyä kahden vuoden vertailuajanjakson aikana. Sen sijaan hieman yli puolet lapsista ja nuorista (51%) oli ollut epäiltyinä uudesta rikoksesta tai useammasta kahden vuoden ajanjaksolla sovitteluun menneestä rikoksesta.

Vuoden sisällä uudesta tai useammasta rikoksesta epäiltyjen osuus oli hieman alle puolet (47%), kun se kahden vuoden vertailuajanjaksoon on kasvanut hieman yli puoleen (51%). Katso lisää kaaviosta 8.

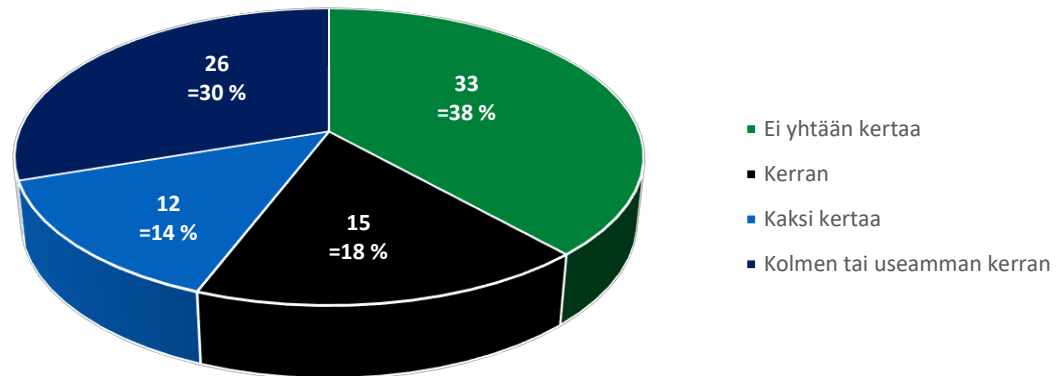

Reippaasti alle puolella (38%) alle 21-vuotiaalla ei ollut yhtään uutta rikosepäilyä kolmen vuoden tarkasteluajanjaksolla sovitteluun menneestä rikosasiasta. Reilusti yli puolet (62%) lapsista ja nuorista olivat sen sijaan olleet epäiltyinä uudesta rikoksesta tai useammasta kolmen vuoden sisällä sovitteluun menneen rikoksen tekoajankohtaan nähden.

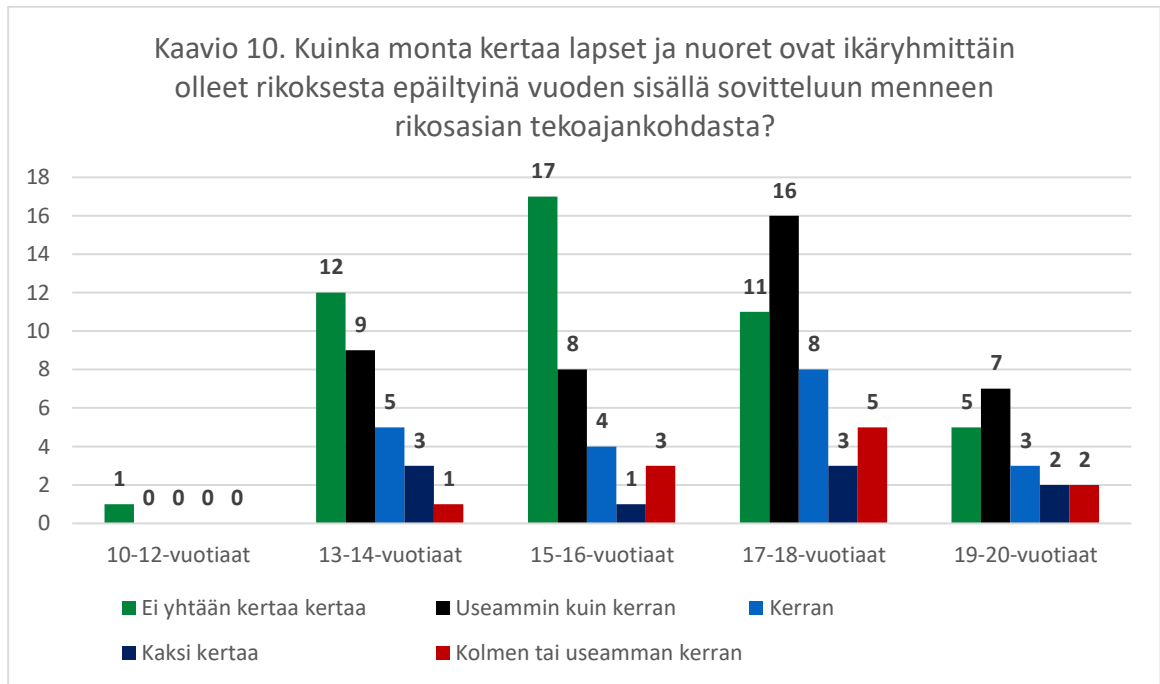
Vuoden tarkastelujakson sisällä yhdestä tai useammasta rikoksesta epäiltyinä olleiden osuus oli hieman alle puolet (47%), kahden vuoden vertailuajanjaksoon määrä kasvoi hieman yli puoleen (51%) ja kolmen vuoden vertailuajanjaksolla reippaasti yli puolet (62%) lapsista ja nuorista olivat olleet yhdestä tai useammasta rikoksesta epäiltyinä. Kuitenkin selvästi useamman kuin joka kolmannen (38%) lapsen ja nuoren kohdalla, sovittelun rikosten uusimista vähentävä tavoite on toteutunut. Katso lisää kaaviosta 9.

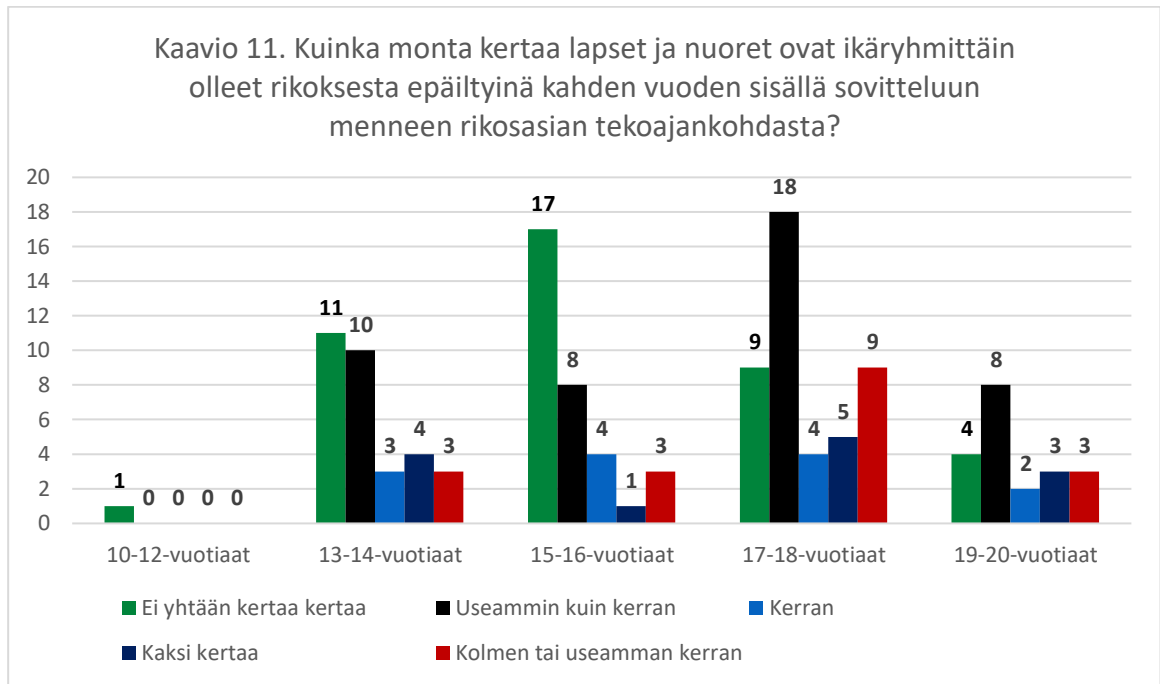
Kaavio 9. Kuinka monta kertaa lapset ja nuoret ovat olleet rikoksesta epäiltyinä kolmen vuoden sisällä sovitteluun menneen rikosasian tekoajankohdasta?

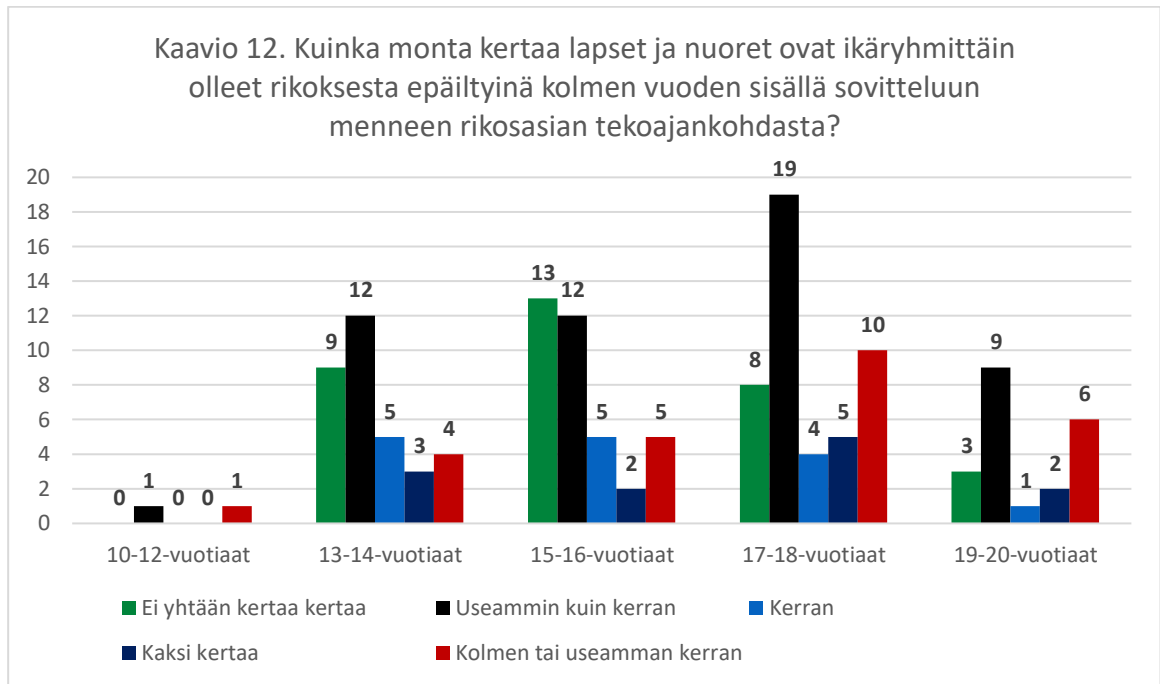
Ikäryhmittäin tarkasteltuina 10-12-vuotiaiden rikoksesta epäiltyjen osalta ainoa 10-12-vuotias epäilty oli pitäytynyt uusimasta rikoksista vuoden tarkastelujakson sisällä. 13-14-vuotiaiden osalta jonkin verran alle puolet (43%) ikäluokan tarkastelussa olleesta kokonaismäärästä olivat olleet epäiltyinä uudesta rikoksesta tai useammasta. 15-16-vuotiaiden osalta lähes joka kolmas (32%) oli ollut epäiltynä yhdestä tai useammasta rikoksesta. 17-18-vuotiaiden osalta reippaasti yli puolet (59%) ja 19-20-vuotiaiden osalta niin ikään reippaasti yli puolet (58%) olivat olleet uudelleen epäiltyinä yhdestä tai useammasta rikoksesta vuoden tarkastelujakson sisällä. Katso lisää kaaviosta 10.

10-12-vuotiaiden rikoksesta epäiltyjen osalta ainoa 10-12-vuotias epäilty oli edelleen pitäytynyt uusimasta rikoksista kahden vuoden tarkasteluajanjaksolla. 13-14-vuotiaiden osalta lähes puolet (48%) ikäluokan kokonaismäärästä olivat olleet epäiltyinä yhdestä uudesta rikoksesta tai useammasta. 15-16 vuotiaiden osalta edelleen lähes joka kolmas (32%) oli ollut uudesta rikoksesta tai useammasta epäiltyinä kahden vuoden tarkasteluajanjaksolla. 17-18-vuotiaiden ja 19-20-vuotiaiden osalta kaksikolmasosa (67%) lapsista ja nuorista olivat olleet uudelleen rikoksesta epäiltyinä kahden vuoden tarkasteluajanjakson sisällä. Katso lisää kaaviosta 11.

10-12-vuotiaiden lasten osalta ainoa 10-12-vuotias epäilty oli tehnyt kolme tai sitä useamman rikoksen kolmen vuoden kuluessa sovitteluun menneestä rikosasiasta. 13-14-vuotiaiden osalta hieman yli puolet (57%) ikäluokan tarkastelussa olleesta kokonaismäärästä olivat olleet epäiltyinä rikoksesta tai useammasta. 15-16-vuotiaiden osalta hieman alle puolet (48%) olivat olleet epäiltyinä uudesta rikoksesta tai useammasta. 17-18-vuotiaiden osalta useampi kuin kaksi kolmesta (70%) ja 19-20-vuotiaiden osalta kolme neljästä (75%) oli ollut epäiltyinä rikoksesta tai useammasta kolmen vuoden tarkasteluajanjakson sisällä. Katso lisää kaaviosta 12.

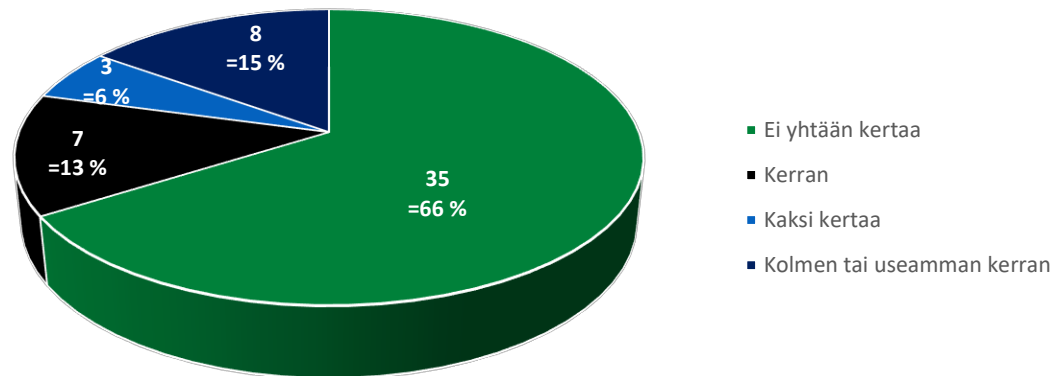

5.3 Vuosi 2014

Vuoden 2014 osalta käsittelemiäni sovittelussa olleiden rikostapausten epäiltyjen lukumääräksi tuli 53. Lukumäärä on pienempi kahteen edelliseen vuoteen verrattuna, sen vuoksi, että Ylivieskan sovittelun aluetoimisto on todennäköisesti käsitellyt vuonna 2015 rikosasioita, joiden tekoaika on ollut 2014 vuoden puolella. En kuitenkaan pyytänyt heiltä tilastoja enää 2015 vuoden osalta.

Kaikista 53 rikoksesta epäillyistä lähes kaksi kolmesta (66%) lapsesta ja nuoresta ei ollut uudelleen epäiltyinä yhtään kertaa ensimmäisen vuoden sisällä. Sen sijaan noin kolmasosa (34%) oli ollut vuoden sisällä uudestaan rikoksesta tai useammasta epäiltyinä. Katso lisää kaaviosta 13.

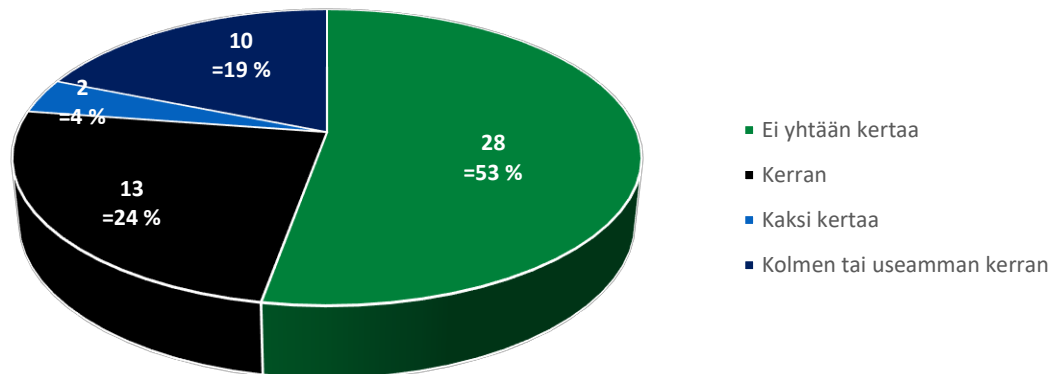
Kaavio 13. Kuinka monta kertaa lapset ja nuoret ovat olleet rikoksesta epäiltyinä vuoden sisällä sovitteluun menneen rikosasian tekoajankohdasta?

Yli puolilla (53%) rikoksista epäillyillä lapsilla ja nuorilla ei ollut yhtään uutta rikosepäilyä kahden vuoden vertailuajanjakson sisällä vuonna 2014. Kuitenkin hieman alle puolet (47%) kaikista lapsista ja nuorista olivat olleet kahden vuoden aikana uudestaan epäiltynä yhdestä tai useammasta rikoksesta.

Vuoden tarkasteluajanjaksolla yhdestä tai useammasta rikoksesta epäiltyjen osuus oli noin kolmasosa (34%), kun se kahden vuoden vertailuajanjakssoon on kasvanut jo lähes puoleen (47%). Katso lisää kaaviosta 14.

Kaavio 14. Kuinka monta kertaa lapset ja nuoret ovat olleet rikoksesta epäiltyinä kahden vuoden sisällä sovitteluun menneen rikosasian tekoajankohdasta?

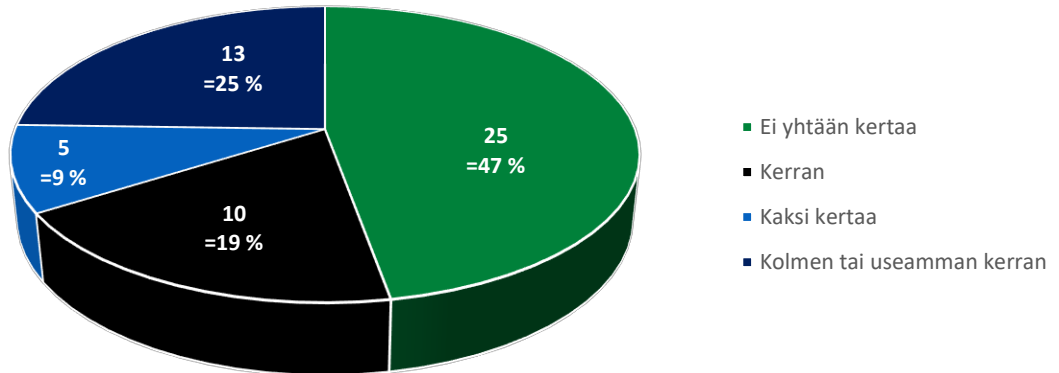

Hieman alle puolilla (47%) rikoksista epäillyillä lapsista ja nuorista ei ollut yhtään uutta rikosepäilyä kolmen vuoden tarkasteluajanjaksolla, kun taas hieman yli puolet (53%) lapsista ja nuorista olivat olleet kolmen vuoden sisällä uudelleen epäiltynä rikoksesta tai useammasta.

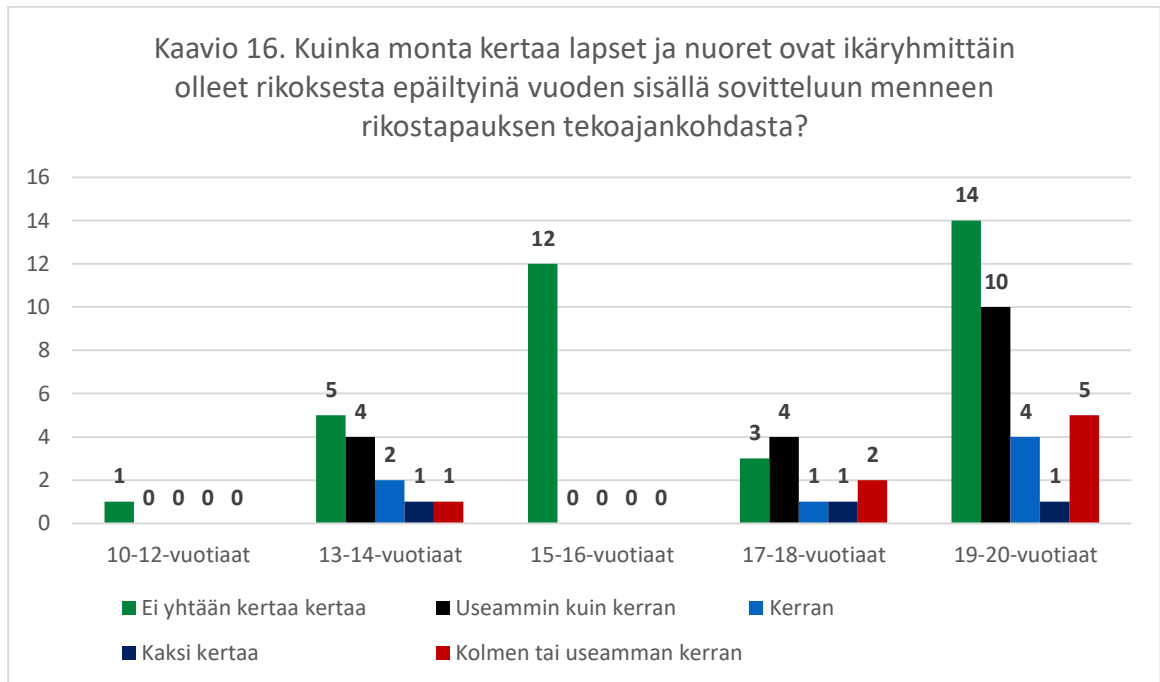
Vuoden sisällä yhdestä tai useammasta rikoksesta epäiltyjen osuus oli kolmasosa (34%), kun se kahden vuoden vertailuajanjaksoon oli kasvanut noin puoleen (47%). Rikoksesta tai useammasta epäiltyjen osuus on edelleen noin puolet (53%) kolmen vuoden tarkasteluajanjaksossa.

Lähes puolet (47%) kaikista lapsista ja nuorista eivät siis olleet ainoastakaan uudesta rikoksesta epäiltyinä kolmen vuoden tarkastelujakson aikana. Sovittelun rikosten uusimisprosenttia pienentävä tavoite on näiden lähes joka toisen lapsen ja nuoren kohdalla onnistunut. Katso lisää kaaviosta 15.

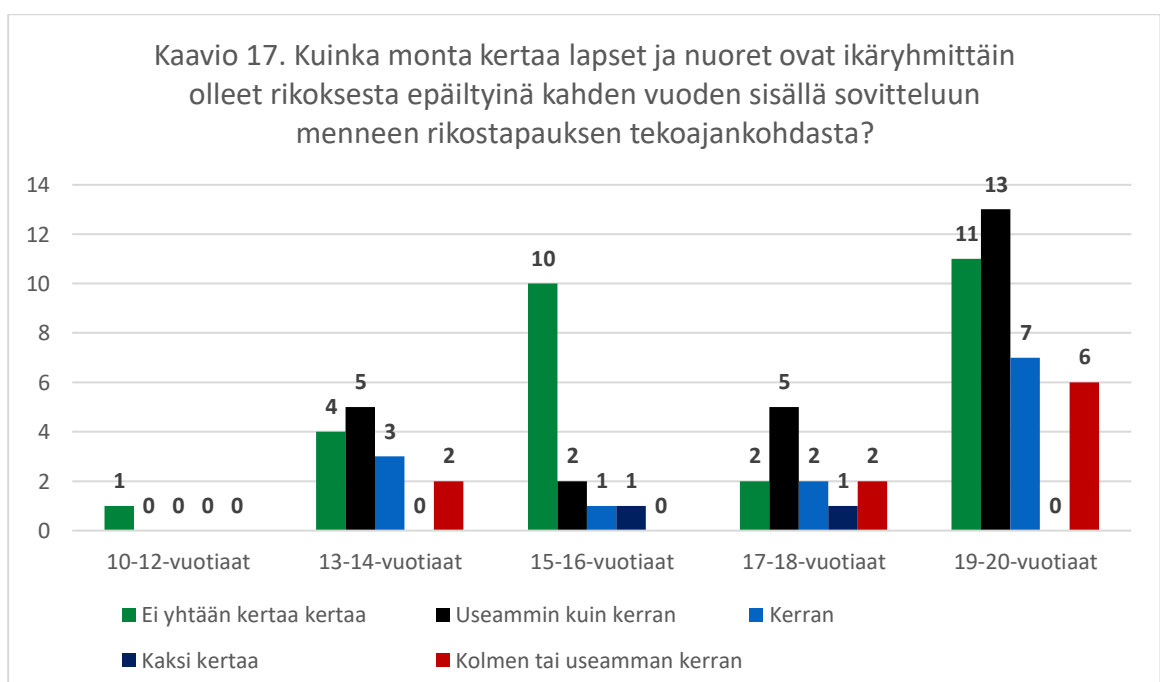
Kaavio 15. Kuinka monta kertaa lapset ja nuoret ovat olleet rikoksesta epäiltyinä kolmen vuoden sisällä sovitteluun menneen rikostapauksen tekoajankohdasta?

Ikäryhmittäin tarkasteltaessa, ainoa 10-12-vuotias epäilty oli pitäytynyt uusimasta rikoksista vuoden tarkastelujakson sisällä vuonna 2014. 13-14-vuotiaiden osalta hieman alle puolet (44%) ikäluokan kokonaismäärästä olivat olleet epäiltyinä uudesta rikoksesta tai useammasta vuoden sisällä. 15-16-vuotiaiden osalta kukaan ei ollut epäiltynä yhdestäkään rikoksesta. 17-18-vuotiaiden osalta hieman yli puolet (57%) olivat olleet rikoksesta epäiltynä yhdestä tai useammasta rikoksesta. 19-20-vuotiaiden kohdalla jonkin verran harvempi kuin joka toinen oli ollut uudesta rikoksesta epäiltynä vuoden tarkastelujakson sisällä (42%). Katso lisää kaaviosta 16.

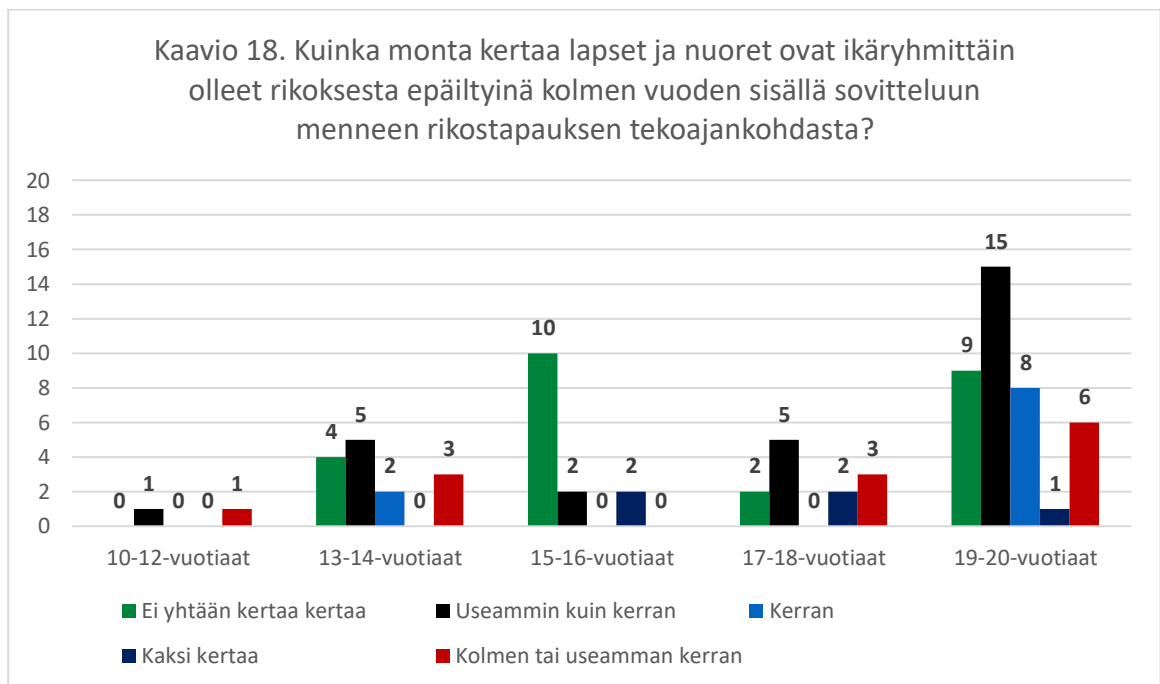

10-12-vuotiaiden lasten osalta ainoa epäily oli edelleen pitäytynyt uusimasta rikoksia kahden vuoden tarkastelujaksolla. 13-14-vuotiaiden osalta hieman yli puolet (56%) ikäluokan tarkastelussa olleesta kokonaismäärästä olivat olleet epäiltyinä uudesta rikoksesta tai useammasta. 15-16 vuotiaiden osalta vain alle viidennes (17%) oli ollut epäiltynä uudesta rikoksesta tai useammasta. 17-18-vuotiaiden osalta lähes kolme neljästä (71%), ja 19-20-vuotiaiden osalta hieman yli puolet (54%) olivat olleet epäiltyinä uudesta rikoksesta tai useammasta kahden vuoden tarkastelujakson sisällä. Katso lisää kaaviosta 17.

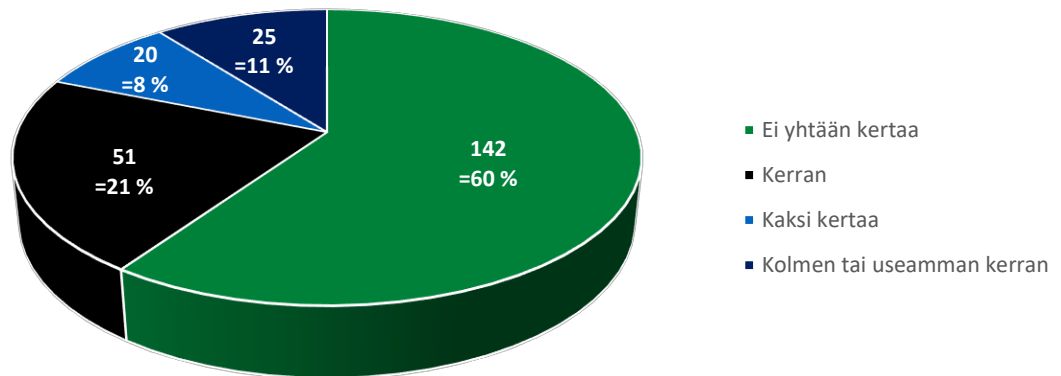
10-12-vuotiaiden rikoksesta epäiltyjen osalta ainoa 10-12-vuotias lapsi oli tehnyt kolme rikosta tai useamman kolmen vuoden tarkastelujakson sisällä. 13-14-vuotiaiden osalta hieman yli puolet (56%) olivat olleet epäiltyinä rikoksesta tai useammasta kolmen vuoden sisällä. 15-16-vuotiaiden osalta tämä osuus oli edelleen alle viidenneksen (17%). 17-18-vuotiaiden osalta lähes kolme neljästä (71%) ja 19-20-vuotiaiden osalta lähes kaksi kolmesta (63%) oli ollut epäiltyinä rikoksesta tai useammasta kolmen vuoden sisällä. Katso lisää kaaviosta 18.

5.4 Vuodet 2012-2014

Vuosien 2012-2014 osalta käsittelemieni tapausten rikoksesta epäiltyjen yhteenlasketuksi lukumääräksi tuli 238. Sovitteluun menneen rikoksen tekoajankohdasta reilusti yli puolet (60%) lapsista ja nuorista ei ollut uudelleen rikoksesta epäiltyinä yhtään kertaa vuoden sisällä. Yhdestä tai useammasta rikoksesta epäiltyjen lasten ja nuorten osuus oli reilusti alle puolet (40%) vuoden tarkastelujakson sisällä. Katso lisää kaaviosta 19.

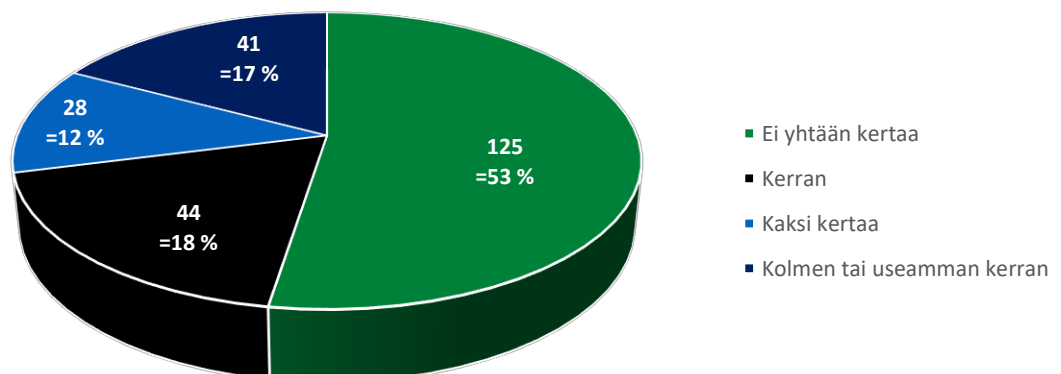
Kaavio 19. Kuinka monta kertaa lapset ja nuoret ovat olleet rikoksesta epäiltyinä vuoden sisällä sovitteluun menneen rikosasian tekoajankohdasta lähtien vuosina 2012-2014?

Yli puolilla (53%) rikoksista epäillyillä ei ollut kahden vuoden vertailuajanjakson sisällä yhtään uutta rikosepäilyä. Sen sijaan alle puolilla (47%) oli yksi tai useampi uusi rikosepäily.

Yhdestä tai useammasta uudesta rikoksesta epäiltyjen osuus oli reippaasti alle puolet (40%) vuoden vertailuajanjakson sisällä, kun se kahden vuoden vertailuajanjaksoon kasvoi lähes puoleen (47%). Katso lisää kaaviosta 20.

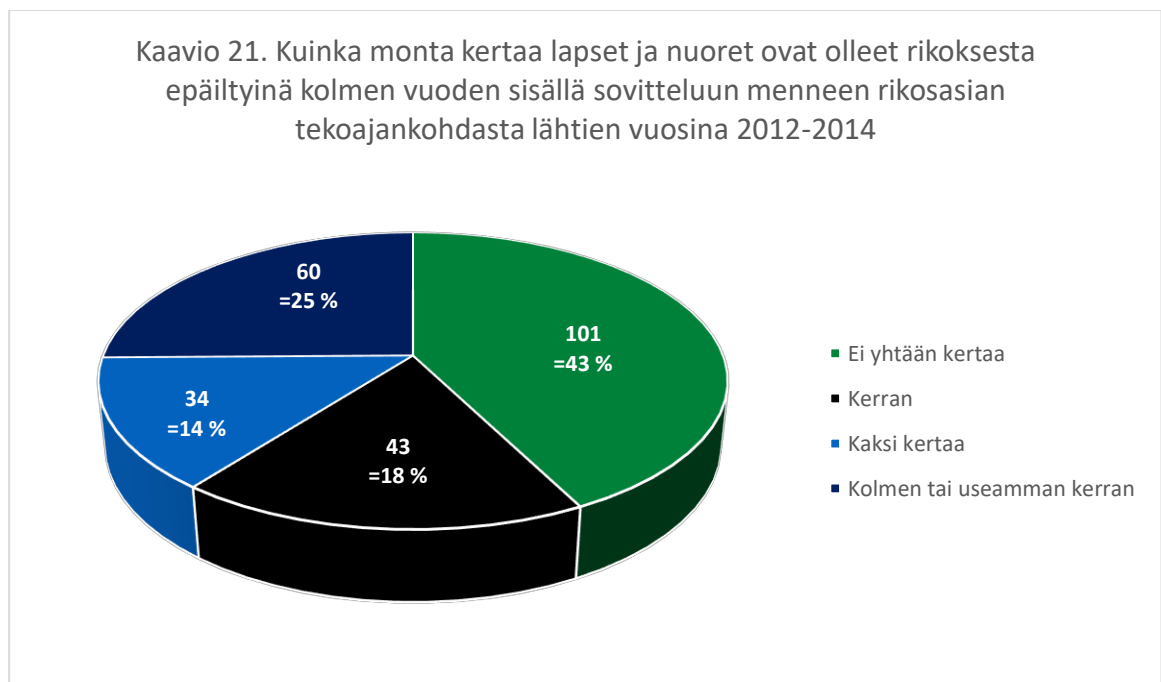
Kaavio 20. Kuinka monta kertaa lapset ja nuoret ovat olleet rikoksesta epäiltyinä kahden vuoden sisällä sovitteluun menneen rikosasian tekoajankohdasta lähtien vuosina 2012-2014?

Jonkin verran alle puolilla (43%) rikoksista epäillyillä lapsilla ja nuorilla ei ollut yhtään uutta rikosepäilyä kolmen vuoden tarkasteluajanjakson sisällä. Sen sijaan jonkin verran yli puolilla (57%) oli yksi tai useampi uusi rikosepäily kolmen vuoden tarkasteluajanjakson sisällä.

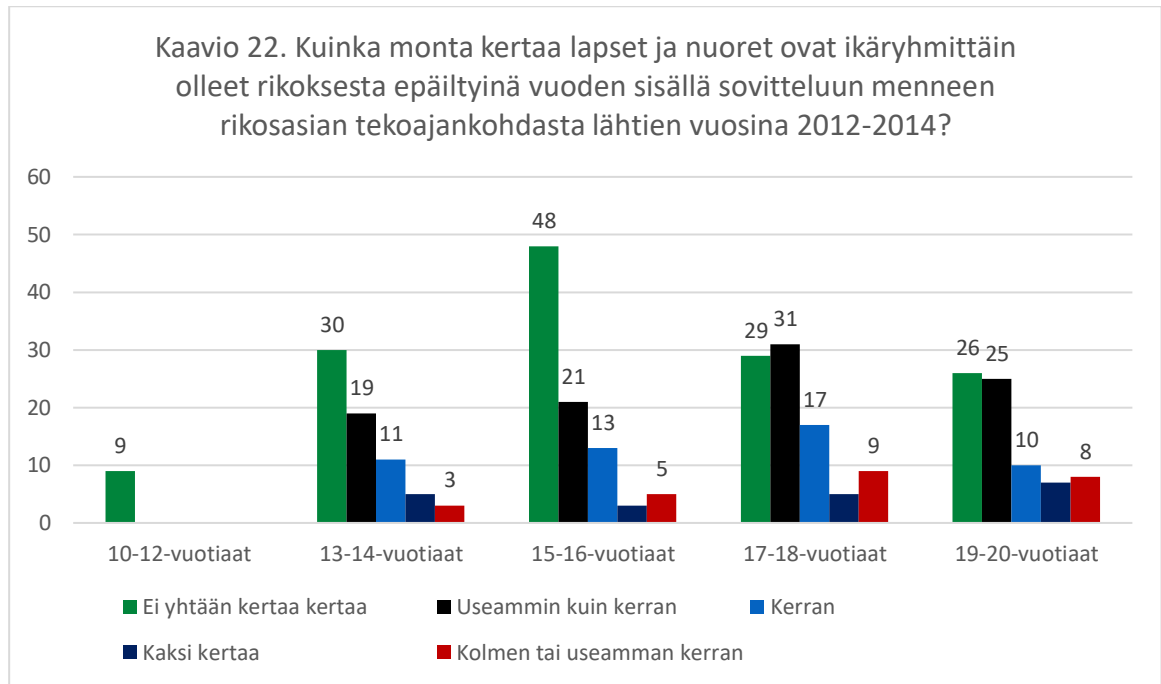
Yhdestä tai useammasta rikoksesta epäiltyjen osuus oli reippaasti alle puolet (40%) vuoden tarkastelujakson sisällä, kun määrä kahden vuoden tarkasteluajanjaksoon kasvoi lähes puoleen (47%). Kolmen vuoden vertailuajanjaksoon yhdestä tai useammasta rikoksesta epäiltyjen osuus kasvoi jonkin verran yli puoleen (57%).

Ylivieskan sovittelun aluetoimistossa soviteltavina olleiden rikosasioiden epäillyistä siis melkein joka toinen (43%) ei ollut epäiltynä yhdestäkään uudesta rikoksesta sovitellun rikosasian tekohetken jälkeen kolmen vuoden vertailuajanjaksolla. Näkisin, että sovittelun rikosten uusimista vähentävä tavoite on onnistunut näiden lasten ja nuorten kohdalla, vaikka on myönnettävä asian olevan monen muunkin tekijän summa. Katso lisää kaaviosta 21.

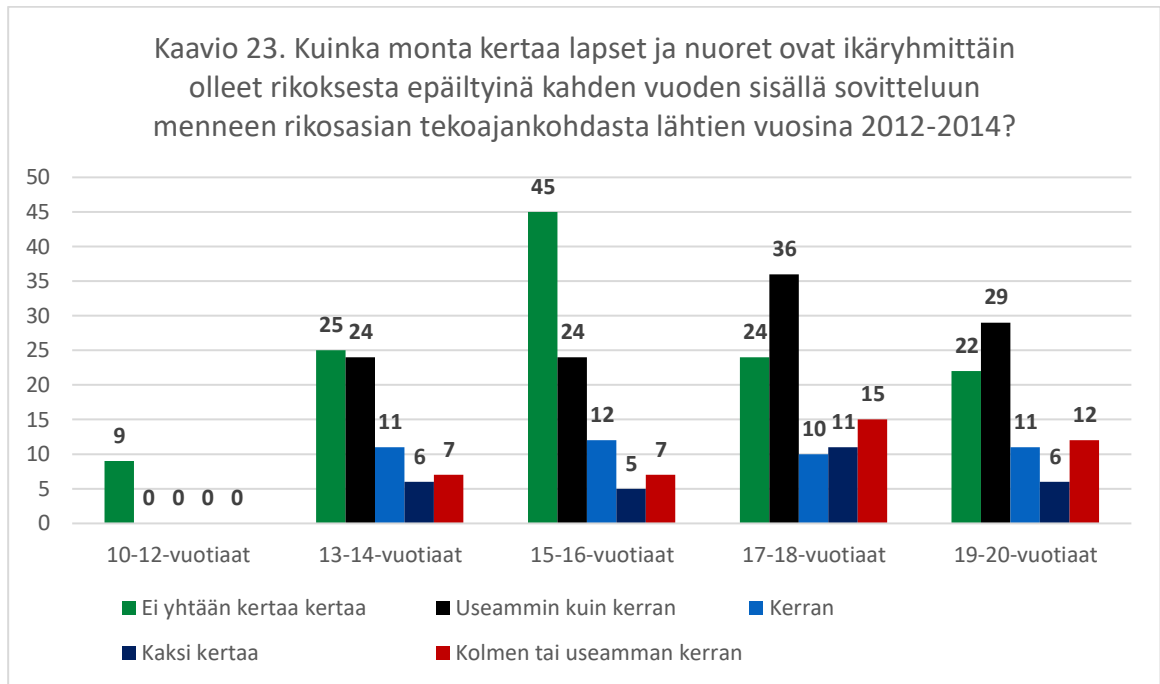

Ikäryhmittäin tarkasteltuna, 10-12-vuotiaiden rikoksesta epäiltyjen lasten ja nuorten osalta, kukaan ei ollut epäiltynä uudelleen yhdestäkään rikoksesta vuoden tarkastelujakson sisällä. 13-14-vuotiaiden osalta jonkin verran yli kolmannes (39%) oli ollut epäiltynä uudesta rikoksesta tai useammasta. 15-16-vuotiaiden osalta lähes joka kolmas (30%) oli ollut epäiltynä uudesta rikoksesta tai useammasta. 17-18-vuotiaiden osalta hieman yli puolet

(52%) olivat olleet rikoksesta epäiltyinä yhdestä tai useammasta uudesta rikoksesta ja 19-20-vuotiaiden osalta tämä osuus oli melkein puolet (49%). Katso lisää kaaviosta 22.

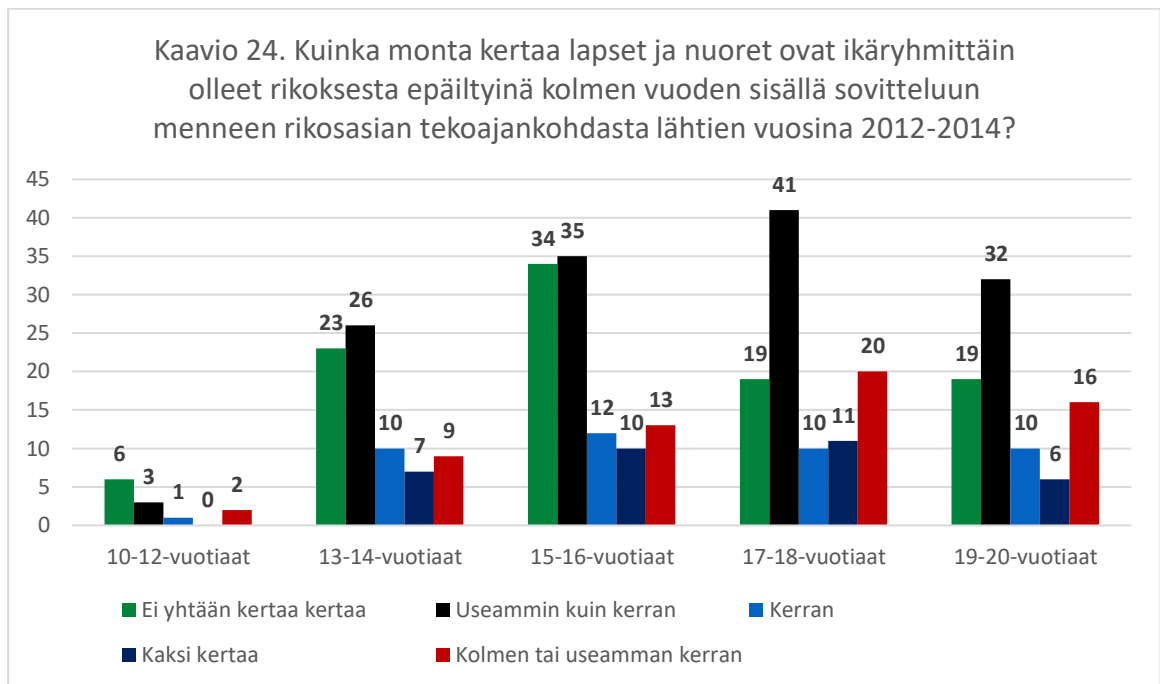

10-12-vuotiaiden sovitteluun menneiden rikoksesta epäiltyjen osalta kukaan ei edelleenkään ollut epäiltyinä yhdestäkään uudesta rikoksesta kahden vuoden tarkastelujakson sisällä. 13-14-vuotiaiden osalta lähes puolet (49%) olivat olleet epäiltyinä uudesta rikoksesta tai useammasta. 15-16-vuotiaiden osalta hieman useampi kuin joka kolmas (35%) oli ollut epäiltyinä uudesta rikoksesta tai useammasta kahden vuoden tarkastelujakson sisällä. 17-18-vuotiaiden osalta reippaasti yli puolet (60%) olivat olleet rikoksesta epäiltyinä yhdestä tai useammasta rikoksesta. 19-20-vuotiaiden osalta jonkin verran yli puolet (57%) olivat olleet epäiltyinä yhdestä tai useammasta rikoksesta kahden vuoden vertailuajanjakson sisällä. Katso lisää kaaviosta 23.

10-12-vuotiaiden rikoksesta epäiltyjen lasten ja nuorten osalta noin joka kolmas (33%) oli ollut rikoksesta epäiltyinä kerran tai useamman kolmen vuoden tarkastelujakson sisällä. 13-14-vuotiaiden osalta hieman useampi kuin joka toinen (53%) oli ollut epäiltyinä uudesta rikoksesta tai useammasta. 15-16 vuotiaiden osalta niin ikään hieman useampi kuin joka toinen (51%) oli ollut rikoksesta tai useammasta uudelleen epäiltyinä. 17-18-vuotiaiden osalta useampi kuin kaksi kolmesta (68%) oli ollut rikoksesta tai useammasta epäiltyinä kolmen vuoden tarkastelujakson sisällä. 19-20-vuotiaiden osalta reilusti useampi kuin joka toinen (63%) oli ollut kolmen vuoden tarkasteluajanjaksolla yhdestä tai useammasta rikoksesta epäiltyinä.

Näyttäisi edellä mainittujen prosenttilukujen valossa siltä, että mikäli rikosasioiden sovittelu osuu epäillyn ikävuosille 10-16, niin vaikutukset rikosten uusimiseen ennalta ehkäisevästi ovat suurempia kuin yli 16-vuotiaana sovitteluun tulleiden lasten ja nuorten kohdalla. Näitä tilastoja katsoessa näyttää myös siltä, että lapset ja nuoret uusivat rikoksen sitä todennäköisemmin, mitä vanhempina he ovat sen tehneet. Tilastoista voisi siis johtaa, että sovittelun rikosten uusimista vähentävä vaikutus on vahvempi, mitä nuorempina rikoksesta epäilty osallistuu sovitteluun. Katso lisää kaaviosta 24.

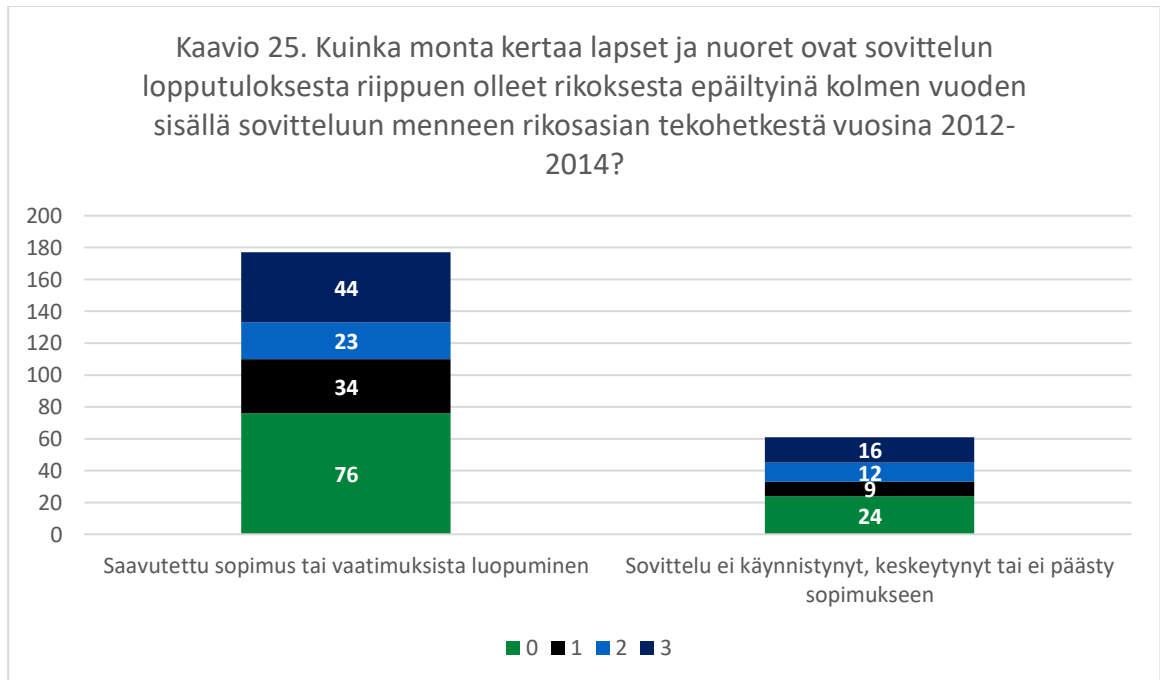
Vuosina 2012-2014 tarkasteluun otetuissa Ylivieskan aluetoimistossa sovitteluissa rikosasioissa päästiin sopimukseen, sen eri muodoissa, 177 epäillyn (74%) kohdalla. Laskin edellä mainittuun lukuun mukaan myös ne sovittelujen lopputulemat, joissa asianomistaja luopui vaatimuksista. Yhteensä 61:n rikoksesta epäillyn lapsen ja nuoren kohdalla sovittelussa ei päästy sopimukseen, sovittelu keskeytyi tai se ei käynnistynyt ollenkaan.

Rikosasioissa, joissa sopimukseen päästiin, vähän harvempi kuin joka toinen (43%) rikoksesta epäilty lapsi ja nuori ei ollut kolmen vuoden tarkastelujaksolla kertaakaan uudelleen rikoksesta epäiltynä. Sen sijaan sovittelussa saavutetun sopimuksen jälkeen useampi kuin joka toinen (57%) oli ollut rikoksesta epäiltynä vähintään kerran.

Reippaasti alle puolet (39%) rikoksesta epäillyistä eivät olleet kolmen vuoden tarkastelujaksolla kertaakaan uudelleen rikoksesta epäiltyinä sovitteluissa rikosasioissa, joissa sopimukseen ei päästy, sovittelu keskeytyi tai se ei käynnistynyt. Näin ollen reippaasti yli puolet (61%) rikoksesta epäillyistä lapsista ja nuorista oli ollut kerran tai useammin rikoksesta epäiltynä kolmen vuoden tarkastelujakson sisällä.

Näiden kahden sopimuksen lopputuloksen perusteella jaetun ryhmän ero oli neljä prosenttiyksikköä. Epäillyistä, joiden kohdalla päästiin sopimukseen, 43 prosenttia ei ollut epäiltynä kertaakaan uudesta rikoksesta. Sen sijaan epäillyistä, joiden sovitteluissa sopimukseen ei päästy, 39 prosenttia kaikista eivät olleet rikoksesta epäiltynä yhtään uutta

kertaa. Näiden kahden eri ryhmän välinen ero on siis kovin pieni, mutta vaikuttaisi kuitenkin siltä, että sopimukseen pääsyllä on pieni vaikutus lasten ja nuorten rikosten uusimiseen. Sovittelussa kuitenkin itse prosessilla on suurempi painoarvo kuin sopimukseen pääsyllä, joten sopimuksen arvosta ei välttämättä voi vetää kovin suuria johtopäätöksiä. Katso lisää kaaviosta 25.

6 POHDINTA

Uusintarikollisuuteen, ja rikolliseen käyttäytymiseen ylipäänsä, vaikuttavia asioita on todella paljon, minkä vuoksi uusintarikollisuuden syiden tutkiminen on haasteellista. Usein rikolliseen käyttäytymiseen, kuten rikosten uusimiseen, ei ole vain yhtä selkeää syytä, vaan monia yhdessä eri painoarvoilla vaikuttavia seikkoja. Tämän vuoksi myös uusintarikollisuutta ennalta ehkäisevien ja sitä vähentävien asioiden tutkiminen on haasteellista.

Lasten ja nuorten rikosten uusimisriskin pienentämiseen vaikuttaakin sovittelun ohella todella moni seikka. Näitä seikkoja ovat muun muassa lapsen ja nuoren tekemisissä olo eri viranomaisten, kuten lastensuojeluviranomaisen ja poliisin, kanssa. Vaikuttavia seikkoja ovat sen lisäksi muun muassa lapsen ja nuoren sosiaalinen asema, terveyteen liittyvät asiat sekä ihmissuhteisiin liittyvät seikat.

On vaikea näyttää toteen esimerkiksi sitä, että juuri sovittelu olisi vaikuttanut lapsen tai nuoren rikosten uusimiseen ennalta ehkäisevästi. Rikollinen käyttäytyminen on todella monen tekijän summa, eikä sen vuoksi voida vetää täysin luotettavia johtopäätöksiä sovittelun, tai minkään muun yksittäisen osatekijän, vaikuttavuudesta. Aihetta tarkemmin tutkiakseen olisi hyvä selvittää laaja-alaisemmin esimerkiksi, keiden viranomaisten kanssa lapsi tai nuori on ollut tekemisissä, milloin ja miksi, minkälainen sosiaalinen tilanne hänellä on ja niin edelleen. Näiden selvittämisen jälkeen voitaisiin vetää parempia johtopäätöksiä, mitkä asiat ovat vaikuttaneet rikosten tekemiseen tai niiden tekemättä jättämiseen.

Tutkimuksen luotettavuutta mietittäessä ongelmalliseksi muodostuu esimerkiksi se, että käsittelen työssäni rikosepäilyjä ilman varmuutta esimerkiksi tuomiosta tai edes rikosasian menosta syyttäjän pöydälle. Haluankin korostaa, että rikosepäily ei tietenkään automaattisesti tarkoita sitä, että henkilö olisi rikokseen syyllistynyt. Toisaalta taas pelkkiä tuomioita tarkastellessa tilastoista jäisi puuttumaan esimerkiksi rikokset, joiden tutkinta on lopetettu tai rajoitettu poliisin tai syyttäjän toimesta. Omana lukunaan on tietysti piilorikollisuus, eli rikokset, jotka eivät koskaan tule poliisin tietoon. Näitä on kovin vaikea ottaa tilastoissa huomioon.

Tilastokeskus määritteli tutkimuksessaan rikoksenuusijaksi henkilön, joka syyllistyy uuteen rikokseen kolmen vuoden kuluessa edellisestä tuomiosta. Tilastokeskuksen aineistosta oli muun muassa karsittu käräjäoikeuden määräämät rike- ja uhkasakot sekä tehty muita vähäisiä muokkaustoimia. Tilastokeskuksen tutkimuksesta kävi ilmi, että 15-20-vuotiaista tuomituista uusijoiden osuus oli noin kolmannes (34%) vuonna 2016. (Tilastokeskus 2017.) Omassa opinnäytetyössäni kolmen vuoden vertailuajanjaksossa (2012-2014) yhdestä tai useammasta rikoksesta epäiltyjen osuus oli yli puolet (58%) alle 21-vuotiaiden lasten ja nuorten osalta. Luulen, että tämä kohtuullisen suuri ero johtuu pitkälti siitä, että minun työssäni tarkastellaan rikoksesta epäiltyjä ja Tilastokeskuksen tutkimuksessa rikoksesta tuomittuja.

Lopuksi haluaisin todeta vielä, että tämän opinnäytetyön tutkimusosiossa keskityttiin suppeasti yhteen sovittelun tavoitteeseen, eli uusintarikollisuuden vähentämiseen, joka käytännössä seuraa hyvin hoidettua restoratiivisin opein tehtyä sovittelua automaattisesti. Tilastoita tehdessäni oli nähtävissä muutaman lapsen ja nuoren kohdalla, että he ovat kovin syvällä jo rikollisessa elämässä. Täytyy kuitenkin muistaa, että vaikei esimerkiksi heidän

kohdallaan sovittelun hyöty näyttäytynyt uusintarikollisuutta vähentävänä, ei voida silti ajatella sovittelun menneen hukkaan, sillä rikoksen asianomistaja, ja miksei kyseinen epäiltykin, on voinut saada sovittelusta prosessin aikana suuren hyödyn.

Suomessa rikos- ja riita-asioiden sovitteluun ohjattiin 14 471 rikosta vuonna 2017. Sovitteluun ohjattujen rikos- ja riita-asioiden määrä kasvoi lähes 16 prosenttia vuodesta 2016. (Elonheimo & Kuoppala 2018, 1) Näkisin, että hyvin toteutettuna sovittelusta on aina hyötyä rikoksen asianosaisille. Lisäksi sovittelu säästää yhteiskunnan varoja. Näin ollen näkisin mielelläni tulevaisuudessakin sovitteluun ohjattujen juttumäärien nousevan.

7 LÄHTEET

Aaltonen, Anne 1998: Sovittu juttu – sopuhinta – rikossovittelun kustannusvaikutukset oikeuskäsittelyyn verrattuna. Stakes. Saarijärvi, Gummerus Kirjapaino Oy.

Demokraatti 3.3.2018: 1 700 kertaa keskimääräinen rikosjuttu – STT selvitti Aarniovyyhden hinnan. Luettavissa: <https://demokraatti.fi/1-700-kertaa-keskimaarainen-rikosjuttu-stt-selvitti-aarnio-vyyhden-hinnan/>. Luettu 21.10.2018.

Elonheimo, Henrik 2010: Nuorisorikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Turun yliopisto. Turku, Painosalama Oy. Luettavissa: <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/59505/AnnalesC299Elonheimo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Elonheimo, Henrik 2016: Restoratiivinen oikeus ja sovittelu nuorisorikollisuuden kontrollimuotona Suomessa. Julkaisija THL Seminaarit, Youtube. Katsottavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=n5ILlu-vUXA&t=3221s>.

Elonheimo, Henrik & Kuoppala, Tuula 2018: Tilastoraportti - Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Luettavissa http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136586/Tr28_2018.pdf?sequence=5&isAllowed=y.

Flinck, Aune 2013: Rakennamme sovintoa – Opas rikosten ja riitojen sovitteluun. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere, Juvenes Print. Luettavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110568/THL_OPA2013_023_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

HE 93/2005: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikosasioiden sovittelusta. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2005/20050093>.

HE 329/2014 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta. Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_329+2014.pdf.

Honkatukia, Päivi & Kivivuori, Janne 2006: Nuorisorikollisuus - Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki, Hakapaino Oy.

Iivari, Juhani 2010: Oikeutta oikeuden varjossa - Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus. Helsinki, Yliopistopaino.

Iivari, Juhani (toim.) 2007: Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas. Uudistettu painos. Vaajakoski, Gummerus Kirjapaino Oy.

Kananen Jorma 2015: Opinnäytetyön kirjoittajan opas – Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 202. Tampere, Juvenes Print.

Kivivuori, Janne (toim.) 2009: Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus – Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Helsinki, Hakapaino Oy.

Koistinen, Jarmo & Kortelainen Sonja (toim.) 2012: Sovittelu – vaihtoehtoinen valinta. Viitattu Leena Sopasen kirjoittamaan tekstiin. Itä-Suomen yliopisto. Joensuu, Kopijyvä Oy. Luettavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0916-9/urn_isbn_978-952-61-0916-9.pdf.

Kostiainen, Riikka Haaste 3/2002: Yhdenvertaisuudesta pidettävä kiinni – Matti Kuusimäen haastattelu Kriminaalipolitiikan vaikuttajia -sarjassa. Luettavissa: <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/valikoitujaartikkeleja2001-2004/yhdenvertaisuudestapidettavakiinni.html>. Luettu 28.10.2018.

Lakivaliokunnan mietintö 13/2005 vp: Hallituksen esitys laiksi rikosasioiden sovittelusta. Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/lavm_13+2005.pdf.

Niemi, Hannu 2014: Haaste 4/2014 - Lasten ja nuorten rikoksenteekijöiden seuraamukset. Luettavissa: <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste42014/lastenjanuortenrikoksenteekijoidenseuraamukset.html>. Luettu 5.11.2018.

Niemi, Hannu (toim.) 2018: Rikollisuustilanne 2017 - Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Viitattu Elsa Saarikkomäen ja Maiju Tanskasen tekstiin. Helsinki, Helsingin yliopisto. Luettavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/239656/Katsauksia_29_Rikollisuustilanne_2017.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Ojanne, Jaakko 2017: Katsaus suomalaisen rikos- ja riita-asioiden sovittelun historiaan - Kokeiluhankkeista lakisääteiseksi toiminnaksi. Helsinki, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Luettavissa: https://thl.fi/documents/10531/2388936/Katsaus%2Bsuomalaisyy%2Brikos-%2Bja%2Briita-asioiden%2Bsovittelun%2Bhistoriaan_FINAL_2.5.2017.pdf/bdcde310-6e99-453f-ba47-08075df0786c.

Poikela, Esa 2010: Sovittelu – Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Viitattu Aune Flinckin ja Henrik Elonheimon tekstiin. PS-kustannus. Juva, WS Bookwell Oy.

Syyttäjälaitos 2017: Rikosasioiden sovittelu. Luettavissa: <https://oikeus.fi/syyttaja/fi/index/asioiminensyyttajankanssa/rikosasioidensovittelu.html>.
Luettu 16.11.2018.

Tilastokeskus 2017: Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset – 1. Uusintarikollisuus. Helsinki, Suomen virallinen tilasto. Viitattu 13.11.2018. Luettavissa: http://www.stat.fi/til/syyttr/2016/syyttr_2016_2017-09-29_kat_001_fi.html.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017: Sovittelun johtaminen, ohjaus ja valvonta. Luettavissa: <https://thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/valtion-sosiaali-ja-terveydenhuollon-erityispalvelut/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu/sovittelupalvelut/sovittelun-johtaminen-ohjaus-ja-valvonta>. Luettu 21.9.2018.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018: Sovittelupalvelut. Luettavissa: <https://thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/valtion-sosiaali-ja-terveydenhuollon-erityispalvelut/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu/sovittelupalvelut>. Luettu 22.9.2018.

Valtiovarainministeriö: Talousarvioesitys 2019 - 64. Valtion korvaus rikosasioiden sovittelun järjestämisen kustannuksiin. Luettavissa: <http://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp;jsessionid=43AB766681B6AB2904F5538FE9CD0654?year=2019&lang=fi&maindoc=/2019/tae/valtiovarainministerionKanta/valtiovarainministerionKanta.xml&opennode=0:1:243:1121:1239:1265:>.